

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

P. Barsøe :

Fra min Barndom og Ungdom

Trykt som Manuskript

P. BARSØE

**FRA MIN BARNDOM OG
UNGDOM**

Trykt som Manuskript

ODENSE
FYNS TIDENDES BOGTRYKKERI

1943

ET PAR ORD TIL INDLEDNING

Den 28. Oktober 1935 tog min Hustru og jeg paa Københavns Banegaard Afsked med Børge, der for et Tidsrum af ca. 3 Fjerdingaar rejste til Strasbourg for der at fortsætte sine Studier. Skønt det i sig selv er en glædelig Oplevelse for Forældre at se deres yngste Søn drage ud i Verden, vel færdig med sin Embeds-eksamen, tildelt Friplads paa Chapitre de St. Thomas, med Understøttelse af Jens Vares Legat og glædende sig med Ungdommens glade Forventninger, faldt det lidt svært for os begge at give Slip paa ham og se ham flyve langt bort fra Hjemmets Rede.

Ved at analysere mine Følelser lidt nærmere kom jeg til det Resultat, at det svære for en væsentlig Del for mig bestod i, at jeg blev stærkt mindet om, at jeg var kommen højt op i Aarene og ikke kunde vente at have en længere Tid tilbage at leve med min Hustru og mine Børn. Det førte mig saa til at gaa i Gang med et Arbejde, som ogsaa tidligere havde været i mine Tanker, nemlig at nedskrive nogle Erindringer fra mit Liv, særlig fra Barndoms- og Ungdomsaarene, for at jeg maaske ogsaa gennem dem kunde leve med mine Kære, og de med mig, naar jeg selv ikke mere var iblandt dem.

Det vil heraf fremgaa, at jeg ikke nedskriver disse Erindringer med nogen Offentliggørelse for Øje. Selv om jeg i min Livsgærning har oplevet meget og samlet mig mange Erfaringer og ogsaa udenfor den har været med i et og andet af Betydning og har havt Lejlighed til at komme i Forbindelse med mange, ogsaa mere betydelige Mennesker, har jeg dog ikke oplevet saadanne Ting ud over de manges Oplevelser eller havt Lejlighed til at gøre en saadan Indsats i vort Folk og vor Kirke, at det kunde paakalde en større Kreds' Interesse.

Hertil kommer, at jeg saa godt som ingen Optegnelser har fra mine forskellige Virksomheder, og at jeg egentlig aldrig har været i Besiddelse af Evnen til nøjagtig at fastholde og gengive de enkelte Oplevelsers Details, heller ikke ejer Fortællerens og Skildrerens plastiske Evne, saa mine Erindringer heller ikke fra den Side kunde paakræve andres Opmærksomhed. I det hele har jeg, skønt nogle maaske vil stille sig tvivlende, holdt af at leve mit Liv efter det gamle Ord, at den lever vel, som lever skjult, og har ikke havt megen Trang til at træde frem, naar jeg da ikke følte, at jeg blev ført dertil af Gud, eller der blev kaldt paa mig af Mennesker.

Men dette udelukker jo ikke, at der i mit Liv, i mine Førelser og mit Arbejde kan være noget, som mine Børn og den Slægt, der kommer efter dem, kunde have Interesse i at høre om. Jeg har selv ofte ønsket, at jeg vidste mere om min Fars og Mors Liv, og jeg har ligesom mange andre følt, at naar den sidste af det gamle Slægtled lukkede sine Øjne, savnede man ofte en Kilde

at ty hen til for at faa Svar paa et eller andet Spørgsmaal. Og derfor kommer jeg nu, da jeg stærkt nærmer mig de 80 Aar, med disse Erindringer fra min Barn-dom og mine første Ungdomsaar til mine Nærmeste og en snævrere Kreds af Slægt og Venner.

L I D T O M S L Æ G T E N

Om min Slægts Historie længere tilbage i Tiden vil jeg ikke berette her. For *Slægten paa min Fars Side*, den Aarhundreder gamle Lærerslægt, kan jeg henvise til den Stamtavle, der i Aaret 1900 blev udgivet af min Kusine, Frøken *Cathrine Pedersen*, og bærer Titlen: „*Nogle Meddelelser om Lærerslægterne Rafn, Smith og Batsøe*”. Jeg kan ogsaa vise hen til en Artikel af mig i Vejle Amts historiske Aarbøger 1929 I: „*Blade af en gammel Lærerslægts Historie*”, der ogsaa foreligger i Særtryk sammen med en Artikel i samme Aarvog af min Fættersøn, nu afdøde Lærer i Bredstrup, Christian Barsøe.

For min Mors Vedkommende skal jeg give nogle Oplysninger her, det er ikke ret meget, jeg ved om hendes Slægt. Hun blev født 9. Oktober 1827 paa en mindre Gaard, *Cathrineberg*, i *Klatrup By*, *Smidstrup Sogn*. Hendes Forældre var Peder Andersen, ogsaa kaldet *Rand* efter sin Stedfader, *Ole Thomsen Rand*, og Hustru *Ellen Nielsdatter*. Hvor hun stammer fra, ved jeg ikke, og der er næppe nogen i Slægten, der nu kunde oplyse mig derom. Peder Andersen var Søn af *Anders Nielsen Munk* paa *Cathrineberg* og Hustru *Karen Pedersdatter*. Fra denne sidste har Mor aabenbart faaet Navnet

Karen, og jeg gætter paa, at hendes andet Navn, Marie, maaske stammer fra hendes Mormor. En Bror til min Mor, Anders Pedersen, fik Fødegaarden, men døde i en ret ung Alder, hans Helbred havde faaet et Knæk i Krigen 1864. Der var desuden to Søstre, Kirstine og Hanne, der blev gift med Bendikt Lund af Viuf, og Peder Skousen af Horsted, og en Bror Søren, hvis Kone hed Mine, de boede paa Holtum Mark.

Min Mor fik sin Skolegang i Smidstrup Skole, da der paa det Tidspunkt ikke var nogen Skole i Klatrup, og hun blev saaledes fra sit 12. Aar undervist af min Far, der i 1839 var kommen hjem fra Lyngby Seminarium og var blevet Hjælpelærer hos sin Far. I den Salmebog, hun fik til sin Konfirmation i 1842, den evangelisk kristelige Salmebog, har hendes unge Lærer med sin faste Haand skrevet hendes Navn og nedenunder Ps. 43, 3. V.: „Send Dit Lys og Din Sandhed, at de maa ledsage mig, at de maa føre mig til Dit hellige Bjerg og til Dine Boliger”, Ord, der kom til at passe godt paa hele hendes Livsvandring hernede, ligesom de ogsaa var Udtryk for det, der fra Ungdommen af laa min Far alvorligt paa Hjerte. Forøvrigt kan bemærkes, at ogsaa Vidnesbyrdene om hendes Skolekundskaber var særdeles gode.

Det var altsaa en gammel Lærerslægt og en sikkert ogsaa gammel Bondeslægt, der mødtes i min Far og Mor, begge hjemmehørende i Landsbyen, den første et lille Stykke forud for den anden i boglig Uddannelse og Viden, begge Slægter prægede af Retsindighed, Flid, Dygtighed, og saavidt jeg kan skønne, af Guds frygt. En

gammel, udskaaren Egetræskiste med indskaaret Aars-tal 1626, et smukt Vidnesbyrd om gammel Bondekultur, stammer fra min Mormors Hjem. Betegnende nok for Tidernes skiftende Smag stod den i mit Barndomshjem paa Loftet som en ret værdiløs, gammel Genstand, og jeg tillægger mig selv Æren for at have reddet den fra Undergang ved som Student at føre den med mig til København.

I 1847 døde min Farfar, Skolelærer og Degn i Smidstrup, Peter Barsøe. At blive hans Efterfølger i det ret betydelige Embede kunde der efter den Tids Begreber ikke være Tale om for min Far, men han søgte Embedet som Lærer ved Taagelund Skole i Egtved Sogn og blev kaldet dertil som Afløser af sin Bror Jens, ligesom denne havde afløst Broderen Niels Christian. Og 19. Juni 1847 holdt min Far og Mor Bryllup, min Mor altsaa knap 20 Aar. Der opbevares endnu et lille pynteligt Hefte: „Til Hr. Skolelærer Hans Smith Barsøe ved sin Ankomst til Taagelund Skole i Juni 1847”, hvor hans Ven, N. K. Arrevad, saa vidt jeg husker, Lærer i Haastrup, byder det unge Par velkommen i velmente og nette Vers. Begyndelsen lyder saaledes: „Velkommen, min Ven, i det venlige Hjem, hvor Himlen Dig Brødet lod finde, det Kvad fra et Hjerte nu trænger sig frem, der slaar for sin Ven med Veninde, der nu staar indviet som elskende to, der ukendte Baner skal træde, der fælleds skal dele al Jordens Uro med Livets den reneste Glæde”. Og det sluttede med de pompøse Linier: „Gud ledsage Dig med Mage i det fælleds nye Hjem, Gud berede Eder Glæde, mens I der skal drage frem. Eders

Bolig skjærmer trolig de, som under Taget boe. Markens Grøde skjenker Føde, det erkjender Brødre to." Om den samme Arrevad fortalte Far, at han holdt meget af at danse, det samme var Tilfældet med en Lærer Bech i Herslev, men de stiklede gensidig til hinanden, Arrevad sagde: „Ja, Bech kan nok danse, men han gaar saa stift, man skal være bøjelig," og Bech sagde om Arrevad: „Ja, Arrevad kan nok danse, men han gaar saa underlig og knækler, man skal holde sig rank," Udtalelser, som min Far med sin Sans for Humor ret kunde nyde.

Det var sikkert et lykkeligt Hjem, de to unge fik i Taagelund, og de kom godt ud af det med Befolkningen. Megen Glæde havde de af at komme hyppigt i den smukt beliggende Nybergmølle hos en Kammerraad Tulstrups, der kærligt tog sig af dem. Men Embedet var anstrengende, idet Far tillige var Lærer i Bølling, og den halve Uge maatte han opholde sig der og have sin Forplejning hos en Gaardmand. Og Egnen var dengang ret ufrugtbar med store Lyngstrækninger. Det varede derfor ikke længe, før de søgte nærmere til de hjemlige Egne og til Slægten der, men senere interesserede det os Børn meget at høre om Forholdene der vesterude.

MIT BARNDOMSHJEM

Barndomstiden er vel altid grundlæggende i et Menneskes Liv, og jo ældre jeg er bleven, desto klarere træder det frem for mig, at den har været det ogsaa

Højrup Skole omkring 1880.

i mit Liv, endda i en saadan Grad, at jeg egentlig kun er bleven det, som der allerede i min Barndomstid blev lagt Grund til. Naar jeg tænker tilbage paa denne Tid, synes jeg, at den i alt væsentligt har været en lykkelig og god Tid. Og jeg tror ikke, at det er Afstanden i Tid, der nu kaster sit gyldne Skær over Barneminderne, men saaledes har det altid været for mig saavel som for mine Sødskende. Vi har altid følt os meget stærkt knyttet til vort Barndomshjem og ofte takket Gud for, hvad han der gav os.

Det var en gammel, straatækt Skolebygning, beliggende ved Vejen mellem Højrup og Herslev, „æ Kirkevej“, som den blev kaldt, til Forskel fra „æ Stadsvej“, der førte fra Højrup efter Fredericia. Denne sidste var nærmeste Købstad, men efter Jernbanens Anlæg blev

Taulov nærmeste Stationsby. Mod Øst laa den natur-skønne og minderige Elbodal, der strakte sig mellem Vejle- og Koldingfjorde. Det var i *Foraaret 1849*, min Far blev kaldet til *Lærereembedet ved Højrup Skole*, og vi havde vort Hjem der til 1892, alle vi Sødskende er født og vokset op der. Oprindeligt bestod Lejligheden af 3 Værelser foruden Køkken og Spisekammer, men da Børneflokket voksede, blev den udvidet med et Fag mod Vest, saaledes at der blev to Kamre, et bagved Soveværelset og et bagved Stadsstuen, „æ Endstov“, som den ogsaa kaldtes paa jydsk. Denne sidste brugtes naturligvis kun ved højtidelige Lejligheder, naar der kom Gæster, ogsaa paa første Helligdage blev der varmet op herinde, naar det var koldt, bl. a. for at Far og Mor derinde kunde foretage den ikke uvigtige Funktion at tælle Højtidsofret uforstyrret af os Børn. Ved større Fester blev Skolestuen taget i Brug.

Da der jo var en Skolelod til Embedet (paa 3—4 Tdr. Land), var der ogsaa et Udhus med nødtørftig Plads til Køerne og Grisen og med Tærskelo. Foran Stuehuset mod Syd laa Børnenes Legeplads, mod Øst en noget langstrakt, meget regelmæssig inddelt Have. Fra en Høj paa Marken, Møgelhøj sagde man, at den hed, var der ret god Udsigt, i klart Vejr kunde man endogsaa se Skamlingsbankestøtten, hvad der ikke blev uden Betydning for os Børn. Pengelønnen af et Embede som min Fars var den Gang meget ringe, og selv om Far og Mor havde en lille Smule Formue fra deres Hjem, maatte der med en Børneflokk paa syv, foruden to, der døde som ganske smaa, passes meget paa for at faa

det til at slaa til. Det gjaldt da ogsaa om at faa saa meget som muligt ud af den lille, men frugtbare Skolelod. Hertil hjalp Skoledistriktets Gaardmænd ved skiftevis at komme med et Spand Heste og uden Vederlag pløje, harve og tilsaa Jorden. Ofte var det Gaardmanden selv, der mødte, eller en Søn af ham, og jeg ser endnu for mine Øjne Far efter endt Skoletid gaa med Pløjemanden op og ned ad Ageren i Samtale med ham. Naar Arbejdet var til Ende, kom de naturligvis ind og blev trakterede med Mad og Drikke. Det hændte ogsaa, at de skovejende Bønder om Vinteren kom med et Læs Brændsel eller paa anden Maade betænkte deres Lærersfamilie venligt. Undertiden opfødtes en Kalv, der saa blev solgt til Slagting, naar den var i passende Stand, og gav en god Skilling, men vi Børn var kommen til at holde meget af Kalven og var ked af at sige Farvel til den. Anderledes var det med Grisen, det var en stor og begivenhedsrig Dag, naar den skulde slagtes, med Slagteren, lille Johannes', Komme i den aarle Morgenstund, med en Nabogaardmand til Assistance, med Grisens høje Skrig, dens Stikning, Skoldning og Ophængning, med Tilberedelsen af Sortepølser, Fedtegrever og mange andre gode Ting. Intet Under, at vi betragtede det som et særligt Held, naar vi den Dag ikke skulde være i Skole.

Under saadanne Forhold i Hjemmet blev vi Børn opdraget til Nøjsomhed og Paapassenhed, men der var altid god og tilstrækkelig Mad til de sultne Munde, og pænt klædte var vi ogsaa, selv om de større Gaardfolks Børn ofte mødte med finere Mellemmader og flottere

Klæder; jeg mindes endnu den Misundelse, jeg som lille Dreng kunde føle, naar jeg saa deres Træskostøvler, der var langt flottere end mine. Noget andet, vi ogsaa lærte i en tidlig Alder, var Arbejdet, idet vi blev sat til at hjælpe med, hvad vi kunde. Og ofte har jeg senere i Livet takket mine Forældre for denne Oplærelse, hvor er det godt tidligt at have lært Nøjsomhedens Kunst og Arbejdets Glæde. Baade Far og Mor var i saa Henseende lysende Eksempler for os. Mor var et meget virksomt og dygtigt Menneske, der forstod alt, hvad der hørte til Husets Førelse, særdeles godt; jeg har dog ikke kendt hende i hendes fulde Kraft. I mine allerførste Aar var hun kommen til Skade ved Løbskørsel, og en tiltagende asthmatisk Lidelse med en meget anstrengende Hoste nødte hende forholdsvis tidligt til at indskrænke sin Deltagelse i Husets Arbejde og henviste hende til blot at være den ledende, hvad hun ogsaa gjorde paa en udmærket Maade. Far var vel et af de flittigste Mennesker, jeg har kendt, i fuldt Arbejde fra Morgen tidlig til Aften silde. I Skolestuen mødte han altid en god Tid, inden Skolen skulde begynde, og arbejdede med de Børn, der havde indfundet sig før Tiden, navnlig i Regning. Og under hele Skoletiden havde han altid fuld Damp oppe; ofte forlængedes Tiden et godt Stykke ud over den lovbefalede. Om Aftenen sad han længe inde i Skolestuen, rettede Opgaver, lavede Forskrifter og forberedte sig ved Læsning til næste Dags Arbejde, ofte med sin Pibe, som han ikke kunde ryge i Dagligstuen af Hensyn til Mors Helbred.

Mange Aar senere skrev jeg:

Hvor *Elbodalen* snor sig med *Aa* og *Sø* og *Eng*,
for mange fagre *Blomster* en pragtfuld opredt *Seng*,
hvor *Markerne* sig brede med frodigt *Hasselhegn*,
der var vor minderige, vor kære *Barndomsegn*.

Om *Dyst for Fædrelandet* den talte *Mindets Sprog*
til vore unge *Hjerter* langt mer' end *Skrift* i *Bog*,
men iblandt alle *Minder* dog *straaler* et især:
om selve *Barndomshjemmet*, den gamle *Skole* kær.

Hvem glemmer vel de *Stuer*, hvor *Barnefoden* gik,
hvor *Mor* hun sad og styred' med mildt og frejdigt *Blik*,
hvor *Far* i *Skolen* stræbte ved *Morgen* og ved *Kvæld*
og tænkte paa os andre, men lidt kun paa sig selv.

Naar hertil saa kom, at alt *Arbejde* med *Kreaturerne*,
med *Brænde* o. s. v., trods vor *Hjælp*, dog i det væsent-
lige blev udført af ham, forstaar man, at hans *Tid* var
godt optaget. Hvad han havde sat sig for, skulde helst
gennemføres. Skulde han bort i en eller anden *Anled-*
ning, og *Vejret* var haardt, og *Mor* spurgte, om han dog
vilde ud i saadant *Vejr*, sagde han ofte: „Ja, hvis det
bliver for slemt, vender jeg om.” Men vi smilte til
hverandre, thi vi vidste, at det aldrig var sket og næppe
vilde ske. Derfor forlangte han ogsaa meget af os *Børn*
baade i *Skolen*, hvor vi jo skulde gaa foran med et godt
Eksempel, og ved andet *Arbejde* i og udenfor *Huset*,
og vi vidste, at der maatte adlydes og det uden *Ind-*
vendinger eller *Tøven*.

Men heller ikke *Mildheden* og *Kærligheden* savnedes

i vort Hjem. Mor havde uden at være blødsøden et uendelig mildt og kærligt Sind. Vi søgte derfor ogsaa fortrinsvis til hende med vore Vanskeligheder og Sorger og fandt altid Forstaaelse, Trøst, Hjælp og gode Raad. Men ogsaa bag Fars noget strenge Væsen laa der en stor Kærlighed og Godhed overfor os alle. Far og Mor var inderlig knyttet sammen og udfyldte hinanden paa en god Maade, hun med sit lysere og frejdigere Sind, han med sin dybe Alvor og sine strenge Pligtkrav baade til sig selv og andre. Og fælles var de om Guds frygten og Kristentroen som Livets faste Grundvold.

Det mødte os i Fars Religionsundervisning, der var af en usædvanlig lødig og dyb, personlig Karakter. Jeg mindes, at en Studiekammerat efter en Forelæsning over de første Ord i Genesis, sagde til mig: „Det har jeg aldrig hørt noget om”, hvortil jeg kunde svare: „Da har jeg allerede hørt om det i min Fars Skole”. Efter Tidens Skik blev der krævet ikke saa lidt Udenadslæren, hvad der maaske kunde falde svært nok for en og anden, men det blev aldrig til dødt Ramseri, alt blev belyst og levendegjort for os, ofte ved selvoplevede Træk. Jeg husker, hvor vi lyttede med Forstaaelse, naar Far for at belyse den menneskelige Tilbøjelighed til at lyve sig fra de virkelige Synder i ens Liv fortalte om Manden, der vilde springe over en Bæk og plumpe i: „Og hvoraf kom nu det, Barsøe? Menneskets Hovmod, Menneskets Hovmod.” „Ja, og af Brændevin,” sagde Far. „Hys, hys”, sagde Manden, det maatte ikke høres, for det var den egentlige Sandhed. Og Haarene

kunde rejse sig paa vore Hoveder, naar Far under det 5. Bud fortalte om, hvordan han i sine unge Dage nær var kommen til at volde et Menneskes Død. Paa Grund af særlig ufredelige Forhold paa Egnen gik han efter sin Mors Bøn om Aftenen med en ladt Pistol i Lommen. I en mørk Vinternat passerede han gennem en lille Skov og skimtede der en Mand, der stod støttet til et Træ. Far sagde Godaften, men Manden svarede ikke paa hans gentagne Hilsen. I Stedet for at gaa videre og have Manden i Ryggen, gik Far hen til ham med Pistolen i Haanden og talte til Manden, der stadig intet sagde. Men ved at tage fat i ham opdagede Far, at det var en døvstum Skræder, der var fuld, hvorefter Far naturligvis tog sig af ham og maaske frelste ham fra at omkomme i den kolde Vinternat. Ogsaa Sangen havde en stor Plads i Religionsundervisningen, ligesom hver Dags Undervisning begyndte og sluttede med Salme-sang, ved Slutningen sang vi som Regel de gamle Kærneord: „Hjælp, at Din sunde Lærdomskraft i Hjertet trolig gemmes”.

Men det var ikke blot fra Fars Katheder, Kristen-
dommen mødte os, vi fandt den ogsaa i det daglige Liv i Hjemmet. Der blev ikke holdt nogen fast daglig Andagt ud over Bordbønnen, men i Mørkningstimerne hændte det ofte, at vi sang Salmer og andre Sange, ligesom der, naar vi Børn skulde rejse bort fra Hjemmet, Aftenen forinden blev sunget en Salme, som f. Eks. „Under dine Vingers Skygge”. Og i de Samtaler, der blev ført i Hjemmet, var det ofte kristelige Spørgsmaal, det drejede sig om. Om Søndagen blev der, vel

ikke mindst for Mors Skyld, holdt en lille Hjemme-gudstjeneste med Oplæsning af Evangeliet og af en Prædiken, Albert Leths Postille, senere H. C. Hansens Prædikensbog. Det kunde nok undertiden forekomme os Børn noget langt, og vi skottede hen til Bogen, om det skulde være mod Enden, men det gjorde nu godt alligevel.

Men heller ikke Munterheden var bandlyst fra det alvorlige Hjem. Ikke blot legede vi Sødskende indbyrdes, men det kunde hænde, at vi i Mørkningstimen fik Mor, undertiden ogsaa Far, med til en eller anden Leg, f. Eks. Gætteleg, og naar Julen kom, blev der spillet om Nødder og Pebernødder, de sidste var det før Jul min Opgave i egen lille Person, iført de ældste Klæder, jeg havde, at krybe ind og hente ud af den store, endnu varme Bagerovn bagved Ildstedet. I Julen fik vi Børn ogsaa Lov til ved Siden af de Underholdningsspil, vi havde, at bruge Husets Spillekort, der ellers ikke ofte kom frem, og jeg husker, hvordan min Søster Hansine og jeg undertiden tog dem i Brug fra Morgenstunden af.

GÆSTER I HJEMMET OG BESØG UDENFOR HJEMMET

Trods lidt knappe Kaar og trods Mors skrøbelige Helbred kom der egentlig mange i vort Hjem. Jeg tror, at Folk fandt sig vel til Rette der, skønt der ingen Flotthed var ved Traktamentet, hverken med Mad og navnlig ikke med Drikkevarer, Far var ikke Afholdsmand, men af et bestemt og gennemført Maadehold. Og det

var alle Samfundsklasser, der fandt Vej til Skolehjemmet. Jeg mindes de ældre og mere gammeldags Bønder med deres sindige, hyggelige Passiar, Hans Ladegaard, Christen og Hans Skov, Morten Jensen, Christen Basse o. m. fl. Lad mig blot nævne en enkelt for Tiden i Slutningen af 60erne og Begyndelsen af 70erne betegnende Situation. Sammen med fire særdeles velstillede Gaardmænd holdt Far i en Række Aar „Fredericia Avis“, Far fik den først, og saa gik den videre til de andre, og efter hvert Aars Udløb samledes de for omhyggelig at dele Aarets Aviser mellem sig og tage hver sin Bunke med hjem. Men der kom ogsaa yngre, højskoleprægede Bønder, Naboen Jens Sørensen, Jens Haurballe o. fl., for en stor Del Fars gamle Elever, med vaagen kristelig og folkelig Interesse, og drøftede Tidens Spørgsmaal med deres gamle Lærer, der ikke altid kunde være enig med dem. Det var en af dem, der ved Fars 80 Aars Fødselsdag i en Tale sagde: „Der er mange af os, der kan takke Dem, Barsøe, vores gamle Lærer, fordi De hjalp os til Troen paa vor Herre Jesus Kristus.“ Ogsaa de enkelte af Indremission prægede Familier holdt af at komme i den gamle Skole.

Mange andre Navne trænger sig frem i min Erindring, men det vil føre alt for vidt, hvis jeg vilde begynde at drage dem frem. Lad mig endnu nævne den store, stærke Søren Smed, der var stærkt politisk interesseret og gerne vilde spille Kort, men ikke sparede sin Kone, hvis hun gjorde Dumheder i Spillet. Jeg ser ogsaa for mig den fattige, men gennemhæderlige Skræder Henriksen, der, naar han og hans Kone blev indbudt, altid mindede

om, at han og Mutter ikke taalte „Gaffelmad“ om Aftenen, men dog med god Appetit spiste hvad der blev sat for dem, og som altid endte Besøget med et „god, rolig Nat og mange Tak“. Ikke sjældent laante han Penge hos Far, men ingen var mere præcis med Tilbagebetalingen end han. Jeg mindes Væveren Jacob, der var en Mester til at gengive Romaner, han havde læst, men han var jo ogsaa vant til at tumle med Traadene, rede dem ud fra hinanden og slaa dem sammen igen.

Naturligvis kom ogsaa af og til Fars og Mors Slægt paa Egnen paa Besøg til stor Glæde for os Børn, der tidligt var meget slægtskære, ikke mindst var der Glæde naar Farbror Jens fra Bredstrup kom, han var saa fornøjelig og en ypperlig Fortæller. Ogsaa Kaldsfæller fandt Vej til Skolen. Jeg anser det for en Lykke saaledes i Hjemmet at være kommen i Berøring med Mennesker af saa at sige alle Slags og paa en naturlig Maade at have lært dem og deres Tankegang og Maade at være paa at kende. Her havde Lærerhjemmene i alt Fald den Gang et Fortrin frem for mange Præstehjem. Jeg tror, at der for mig personlig heri var ikke saa lidt af en Forberedelse til min senere Gærning.

En særlig Omtale maa jeg skænke en aarlig tilbagevendende Festdag i mit Hjem. Det var *min Fars Fødselsdag* den 20. Januar. Jeg har det Indtryk, at man den Gang i Almindelighed ikke gjorde meget ud af Fødselsdagene, men hvordan det gik til, ved jeg ikke, men efterhaanden samlede der sig paa Fars Fødeselsdag flere og flere Gæster trods den ublide Aarstid. Allerede hen paa Eftermiddagen kom Farbrors fra Bredstrup, Bro-

dersønnerne Ole Barsøe fra Almind, Ditlev Barsøe, Eltang, Søstersønnen Frederik Lundbjerg, Pjested, alle tre Lærere, og Søstersønnen Forligsmægler Dethlefsen, Fredericia, Sognets Lærere, undertiden ogsaa Sognepræsten, og om Aftenen flere Ægtepar fra Skoledistriktet. Det blev en stor Forsamling, der spistes derfor ogsaa til Aften i Skolestuen, og ved Bordet blev der holdt Taler for Fødselsdagsbarnet og sunget forskellige Salmer og Sange. Maaltidet sluttede altid med, at man sang: „Nu takker alle Gud“, og med de mange gode og kraftige Stemmer og hele det grebne Præg over Forsamlingen fik denne Salme i hvert Fald i mine Øren en forunderlig stærk og gribende Klang.

Mens jeg taler om de forskellige Mennesker, der kom i mit Hjem, maa jeg ogsaa nævne nogle af dem, der kom paa deres Professions Vegne, og som jeg altid fulgte med stor Interesse og stod i godt Forhold til. Der var de Husmænd, der kom og tærskede Sæden, og som jeg, udrustet med en lille Plejl, en af dem havde lavet til mig, trolig hjalp med Tærskningen. Hver Sommer kom Mureren, „lille Rudolf“, for at kalke Skolen, han havde dejlige Ribs, Stikkelsbær og Kirsebær i sin Have og bragte tit en Posefuld af dem med til mig. Naar Sæden skulde høstes, kom en af vore Naboer, der bar Navnet Oppenhagen, han var lille af Vækst, vist egentlig Skræder, men en flittig og dygtig Arbejder, der med Lethed svang Leen med sin Pibe dinglende i Munden, en vittig Skræder kaldte ham Opmedhagen. Nævnte Skræder, Jens Peter, var en meget interessant Gæst, især naar det drejede sig om at sy Tøj til mig; med sin Søn

Rasmus, der ligesom Faderen var sine tre Alen høj, sad han paa Bordet i Dagligstuen og syede, og samtidig fortalte han paa sit fynske Modersmaal mange morsomme Ting om Sæder og Skikke derovre paa den anden Side Bæltet. Af og til kom Fiskemanden, der i min tidligste Barndom endnu havde sine Fisk hængende paa en lang Stang, man sagde, at naar han havde faaet lidt for meget at drikke, hændte det, at Fiskene gled af Stangen, naar han skulde op ad Bakke. En omrejsende Kræmmer, der blev kaldt „lille Peter”, gik rundt og solgte Traad, Bændler, Knapper og andre Herligheder, som det var interessant at se; naar Kunderne tingede med ham om Prisen, og han syntes, de kom for langt ned, sagde han: „Den Handel maa heller vær” og pakkede sine Sager ned.

En ganske særlig Stilling indtog en ældre Syerske fra Fredericia, der tog ud paa Landet og slog sig ned i flere Dage i enkelte Familier, hvor der var Brug for hende, og i mit Hjem med seks Pigebørn kunde der jo nok være noget at gøre. Hendes Navn var *Stine Poulsen*, hun var Datter af en af Fredericias mange Avlsbrugere og boede hos en Broder, der ogsaa var Avlsbruger. Disse Folk havde deres eget Sprog, jeg ved ikke hvorfra, hun sagde hinner i Stedet for hendes, stav i Stedet for stod, vo' for vor o. s. v. Hun var et klogt og ret belæst Menneske, morsom og djærv i sine Udtalelser, stærkt national og meget interesseret i Politik, hvad der kunde volde hende Vanskeligheder nogle Steder paa Landet, da hendes Politik var udpræget konservativ. Og saa var hun et alvorlig kristeligt Menneske, levende interesseret

i kirkelige Spørgsmaal og ivrig til at drøfte dem ud fra sine Synspunkter. Præsterne i Fredericia var hun glad ved, og med en vis Stolthed talte hun om „vo Clausen” og „vo Gøtske”, de blev jo ogsaa begge to Biskopper. Over os Børn øvede hun streng Justits, naar hun var hos os, skældte os ud, naar vi ikke lukkede Døren efter os, og taalte ikke at blive forstyrret i sin Middagsøvn. En Kammerat fik mig en Gang med til at lave lidt Støj i Middagsstunden udenfor hendes Vindue, i den Anledning sagde hun, at han var „en skidt Kneit” og fordærvede „vo Peter”. Ja, vor Peter, saaledes saa hun paa os, og saaledes elskede hun os, ikke blot mens vi var Børn, men saa længe hun levede, og naar vi som voksne kom til Fredericia, skulde vi op i den østre Del af Byen for at besøge Stine Povlsen. Vort Ve og Vel laa hende paa Hjærte, som var vi hendes egne. Det kunde give sig pudsige Udslag. Min Søster Eline var bleven forlovet, og da der ikke var Udsigt til, at mine Forældre lige straks kunde faa deres nye Svigersøn at se, skrev han, som rimeligt var, et Brev til dem. Det blev naturligvis af dem modtaget og læst med stor Interesse, men Stine Povlsen ønskede sandelig ogsaa at faa Del i Brevet, og derfor sagde hun ligeud: „La’ vos hør’, hva’ han skriver”, og hun fik sit rimelige Ønske opfyldt. Siden den Tid har disse Ord tit været brugt i Familien. Ja, hun var med sine mange Pudsigheder Hjemmets oprigtige og trofaste Ven, som vi Sødskende altid har bevaret i kærlig Erindring, derfor maatte hun ogsaa have sin Plads her i denne Bog.

Det følger af, hvad jeg her har fortalt om det gode

Forhold til Beboerne, at mine Forældre og vi Børn kom en Del ud. Læreren blev naturligvis indbudt til de Festligheder, der holdtes i Anledning af Bryllup og Barne-daab, Bryllupperne strakte sig ofte over 2 Dage. Men ogsaa til de store Gilder, der navnlig i Efteraarstiden blev holdt omkring i Gaardene for Familien og Gildeslaget, blev vi ofte bedt med, jeg ser endnu den Overflod af Flæsk og Steg og andet godt, der fyldte Bordene og blev nydt under en vis andægtig Stilhed. Bagefter morede vi Børn os med Danse, Sanglege, og hvad vi ellers kunde finde paa. Derimod var der forholdsvis sjældent Lejlighed til større Udflugter, bl. a. ogsaa fordi vi ikke havde egen Befordring. En Gang imellem kom vi til den i vore Øjne store By, Fredericia, hvor Indkørslen gennem „Prinsens Port“, Landsoldaten, som vi kaldte „Store Jens“, Voldene omkring Byen og Mindesmærkerne gjorde stærkt Indtryk paa os og talte til os om Begivenhederne baade i Treaarskrigen og i 1864.

Vore Forældre havde jo oplevet begge Krige paa nært Hold. De havde oplevet hin Julidag, da det store Udfald fandt Sted, og Tyskerne blev kastet tilbage over Elbodalen. Med Harme og Sorg havde de modtaget Efterretningen om Rømningen af Danevirke, en ældre Søster har fortalt mig, at Far og Mor græd den Dag. De havde oplevet de lange og trykkende Indkvarteringer, da prøjsiske og østerrigske Soldater rykkede frem Vest fra mod Fredericia, der var Tider, hvor der i Skolestuen laa indkvarteret 100 Mand, og i Dagligstuen og Stadsstuen en Officer, i Udhuset Heste, saa Familien havde kun Soveværelset og Køkkenet til sin Raadighed. Tit kneb det med

Min Far.

Føden, Soldaterne malkede Køerne, naar de saa Lejlighed til det, en Kalv maatte trækkes hen til et Nabohus og slagtes der i Stilhed, da Østerrigerne, med al deres Elskværdighed, var noget tyvagtige. Men naar det blev for grovt, klagede Far til Oberstløjtnanten, og det hjalp, han var en brav og elskværdig Mand, en Gang havde han faaet Vin sendt hjemme fra og inviterede Far paa et Glas, men Far betakkede sig og sagde, at han kunde ikke tømme Glas med vort Lands Fjende. Alt dette og meget mere kunde vore Forældre fortælle om, og vi slugte det med aaben Mund, og det gav os vor Indstilling for Livet nationalt set.

Naturligvis besøgte vi ogsaa af og til Fars og Mors Slægt i Omegnen. Om et enkelt saadant *Familiebesøg* skal jeg fortælle lidt nærmere, fordi det i særlig Grad var en Oplevelse for os Børn, og fordi det giver et ganske godt Indblik i de Tidets Vurdering af Afstande og i Vanskelighederne ved Samkvem, som man nu næppe nok aner. Hver Sommer blev der foretaget en Køretur til Mors Fødegaard i Klatrup. Forud for Besøget var en af Gaardmændene bleven anmodet om at køre for Familien derhen en Søndag. Tidlig paa Dagen var vi Børn, saa mange der nu kunde blive Plads til i Vognen, i Stadstøjet, og længselsfulde løb vi ud paa Vejen for at spejde efter Vognen, der ikke altid var der til Klokkeslettet. Naar, endelig kom den dog svingende ind paa Pladsen foran Skolen, men saa skulde Manden, der kørte, jo først beværtet, og Piben skulde stoppes o. s. v. Omsider kunde vi stige til Vogns, bogstavelig talt stige, thi de var høje, de gamle Fjedervogne, Far tog Plads hos Manden i den forreste Agestol, Mor og vi andre paa Sæderne bagved.

Det var i Reglen i Højsommeren, Vejen førte gennem frugtbare Egne med Marker og Skove og forbi velbyggede Gaarde. Hestene fik Lov til at gaa i jævn Fodgang det meste af Tiden, kun en Gang imellem, naar de var ved helt at falde hen, rørtes Pisen lempeligt. Imens sad Far og Gaardmanden med deres Piber, drøftede Beskaffenheden af Sæd og Græs paa Markerne, talte om Indehaverne af de forskellige Gaarde og udredte Slægtsforbindelserne baade bagud og til Siderne, og vi Børn lyttede, undrende os over al deres Viden. For

Min Mor.

at komme til vort Bestemmelsessted maatte vi gennem Fars Fødeby, Smidstrup, hvor vi saa den gamle Skole, en af Frederik IV's Skolebygninger, ofte standsede vi ved den ærværdige Kirke og gik op paa Kirkegaarden til vore Bedsteforældres Grave. Efter et Par Timers Kørsel, naaede vi til Mors Fødegård, hvor Mors Svigerinde, Halvorine, der var bleven gift med den udmærkede Nikolai Madsen Buch, tog imod os paa det hjerteligste. Jeg ser endnu for mig det gamle Stendige ud til Vejen med Indkørselsleddet, Brønden med en rigtig gammeldags Brøndvippe og det lave, men pæne Bindingsværks Stuehus, hvor alt skinnede af Renhed og

Orden. En ikke ringe Rolle spillede for os Børn det gode Traktement, der altid foregik efter faste Regler: først Smørebrød med al Slags dejligt, hjemmelavet Paalæg, endogsaa paa Franskbrødet, hvad vi ikke var vant til, og med Kaffe og Kringler. En Times Tid senere kom Middagen, en Sødsuppe, der var fyldt med Svedsker og Rosiner og meget andet godt, og en eller anden Slags Steg med Masser af Syltetøj. Naar Middagen var indtaget, tog vi Børn Haven i Besiddelse, den var altid i den fineste nyrevne Stand, saa vi næsten ikke nænnede at gaa paa Gangene, og saa var der en Guds Velsignelse af Ribs og Kirsebær og Stikkelsbær, som vi frit maatte spise af.

Lidt hen paa Eftermiddagen kørte vi videre for ogsaa at besøge Mors Søster Hanne og hendes Mand Peder Skousen paa Horsted Mark. Her var Jorden noget magrere, Forholdene noget mindre, men ogsaa her blev vi godt modtaget, og her var der en Fætter Niels og en Kusine Anne, som vi kunde lege med. Efter den indholdsrige Dag begyndte saa Tilbageturen i den lyse, milde Sommeraften. Vi talte om alt det, vi havde oplevet, det kunde ogsaa hænde, at vi stemte i med en Aftensang, for de mindres Vedkommende kneb det med at holde Øjnene oppe, og endelig naaede vi hjem. Efterhaanden som vi voksede til, fik vi ogsaa Lov til at gøre den samme Tur til Fods (Cykler kendtes jo ikke), og da gjaldt det om at finde de forskellige Genveje over Bække og gennem Smaaskove. Ogsaa til Familien i Viuf og til Fars Slægt i Vilstrup, Bredstrup og Pjedsted Skoler gjorde vi Udflugter, som vi havde megen Glæde af.

MINE SØSTRE OG JEG

Vi var som sagt 7 Sødskende, der voksede op i Højrup Skole, 6 Søstre og jeg som eneste Dreng. Der var i Barneaarene et godt Sammenhold mellem os, selv om der ogsaa kunde opstaa Smaastridigheder, og det er blevet bevaret Livet igennem, eller rettere styrket, alt som Aarene gik. Det var nu ikke saa let den Gang at faa saa mange Pigebørn i Stilling, der var egentlig kun huslig Gærning og for de yngres Vedkommende Lærerindegærningen. Og det blev ogsaa de Veje, de slog ind paa. Et Vidnesbyrd om, at mine Forældre fulgte med i Tidens Udvikling og ikke var bange for det nye, var, at Søstrene fik Lov til at komme paa Højskole. De ældste af dem paa Vinding Højskole, hvor Rosendal var en udmærket Forstander, og Stensballe en dygtig og afholdt Lærer, den næste paa Vallekilde. Disse Højskoleophold fik paa flere Maader Betydning for dem og for vort Hjem.

Den ældste af Søstrene, *Ane Marie* (f. 1850, d. 1922), lærte Husvæsen og Mejeri og paatog sig paa forskellige større Steder Pladser som Husjomfru og lignende, bl. a. var hun i flere Aar i Konsistorialraad Jørgen Gads Hus, Gaverslund Præstegaard, hvor jeg ved, at hun blev meget paaskønnet og vandt sig Venner. Hun var ogsaa et overmaade dygtigt og retsindigt Menneske, samvittighedsfuld og forstandig, med god Grund kunde vi se op til hende som Flokkens ældste. Jeg fik undertiden Lov til at besøge hende i Præstegaarden og fik et Indblik i Livet, som det den Gang levedes i en god dansk Præste-

gaard. Den næstældste, *Eline* (f. 1852), er endnu i Live som den eneste af Flokken, nu legemlig svag, men helt aandsfrisk. Hun havde de samme gode Egenskaber, men var en livligere Natur med et kønt og venligt Ansigt. Efter at have været forskellige Steder, bl. a. i Sønderjylland, kom hun i en ret ung Alder til Birkerød Kostskole, hvor hun afløste en Kusine fra Pjedsted og havde hele Husførelsen under sig. Opholdet i Skolebestyrer Mantzius' Familie og fint kultiverede Hjem blev af stor Betydning for hende, der var ogsaa jævnaldrende unge Piger af Familierne Begtrup, Høgsbro og Scheller, hun kom i Forbindelse med. Og her fandt hun sin Ægtefælle. Der var ved Skolen en ung Lærer, *Jens Emil Westengaard*, en kundskabsrig og dygtig Lærer og en elskværdig og retsindig Karakter, med ham blev hun forlovet, og i 1878 søgte og fik han Enelærerembedet i Ordrup, Faarevejle Sogn, og der fik de deres Hjem, indtil han i 60-Aars Alderen paa Grund af Svaghed trak sig tilbage og tog Ophold i Faarevejle. Han kunde aldrig bekvemme sig til at søge andetsteds hen, skønt hans Kundskaber, ogsaa i Sprog, kunde berettigede ham til et større Embede, men han elskede den herlige Natur deroppe, som ogsaa nu er bleven opdaget af andre, og dens rige Flora, som han var meget fortrolig med. De fik 3 Døtre og 2 Sønner, og i deres Hjem fandt vi Søkende altid den hjærteligste Modtagelse og har tilbragt mange gode og fornøjelige Timer med dem og deres Børn.

Den tredje Søster hed *Petrine* (f. 1855, d. 1924). Hun var maaske ikke saa evnerig, som de andre Søstre, men et sjældent godt og hjælpsomt Menneske, der krævede

saa lidt for sig selv og kunde gøre saa meget for at glæde og hjælpe andre. Hun kom som ung Pige i Huset til Gudsø Mølle hos en Familie Dall fra Heils, jeg besøgte hende ofte der paa dette skønne Sted. Senere havde hun forskellige Stillinger som Husbestyrerinde. Forresten maatte hun og Marie skiftes til at være hjemme for at hjælpe Mor med Husførelsen og senere træde i hendes Sted. I de sidste Aar var de begge om Far og tog sig kærligt af ham.

Søsteren *Johanne Cecilie* (f. 1858, d. 1928) var en Tid hos sin ældre Søster i Birkerød og nød godt af Samlivet der, senere kom hun til Hjerk Præstegaard i Salling hos Pastor Theodor Møllers, hvem hun ogsaa fulgte til Birkerød Præstegaard og blev hos til sin Død. Hos den begavede og særprægede Præst og hans kloge og kærlige Hustru med deres dygtige Børneflokk havde hun fuldt ud sit Hjem, og hun sluttede sig til dem med al sit Hjertes fine Godhed og Kærlighed. Hun havde et eget stille Lune: Hos en Nabo af os, August og August Mari, som hans Kone blev kaldt, var der mildt sagt ikke videre propert, men nyde noget skulde vi Børn alligevel, naar vi besøgte dem. Johanne blev opvartet med Kaffe og saa paa Koppen tydelige Spor af tidligere Brug. Manden var meget svagsynet, og da Mari gik ud, indledede hun en Samtale med ham om hans Syn, og efter at have forvisset sig om, at han kun svagt skimtede hendes Skikkelse, hældte hun vips Kaffen i en Urtepotte og takkede pænt for Kaffe, da Mari kom ind, men var ikke til at overtale til at nyde en Kop til. Ved hendes Jordefærd fra Birkerød Kirke talte den gamle Præst kønt om, hvad

hun havde været for dem alle, og vi Sødskende kunde helt slutte os til, thi ogsaa for os var hun med sin Godhed og kærlige Forstaaelse og stille Glæde saa overmaade meget, ikke mindst for den ældste af mine Børn, Axel, der i tre Aar som Gymnasieelev boede i Birkerød Præstegaard.

De to yngste Søstre, Maren eller *Mary*, som hun kaldte sig (f. 1861, d. 1936), og *Hansine Marie* (f. 1866, d. 1935), kom til at gaa Lærerindevejen, hvortil de baade havde Evner og gode Anlæg. Uden nogen eksamensmæssig Uddannelse underviste *Mary* dels som Privatlærerinde, dels i Smaabørnsklasser i Borsholm i Nordsjælland og Vejlbj ved Fredericia. Hun blev gift med *Jens Christian Gaarde*, der i sit Fødesogn, Hover, havde oprettet en Høj- og Landbrugsskole, Grejsdalens Højskole, der laa overmaade kønt i Dalen, især inden denne blev saa stærkt bebygget. Han var en kundskabsrig og selvstændig tænkende Mand, nøgtern og maaske noget tør i sin Undervisning, men med et stille Lune. Ved sit livlige Væsen, sin kærlig medfølelse Forstaaelse af de unge og sin gode Sangstemme blev hun ham en værdifuld Støtte i hans Skolegerning. Jeg har truffet adskillige gamle Elever, der endnu mindes hende med Taknemlighed, ligesom vi Sødskende med Tak tænker paa gode Timer i hendes Hjem. Hun var ogsaa i en Periode Medlem af Hover Sogneraad, hvor det særlig var Skolen og de sociale Spørgsmaal, der havde hendes Interesse.

Min yngste Søster *Hansine* fik en mere regulær Uddannelse. Efter et Aars Forberedelse hos Fætteren Fre-

derik Lundbjerg i Pjedsted, blev hun optaget paa Femmers Kursus i København og tog Aaret efter Lærerindeeksamen. Paa Grund af den altfor korte Læsetid naaede hun ikke første Karakter, men i praktisk Skolegerning fik hun en meget fin Karakter, hvad der den Gang var meget vanskeligt, og det bidrog til, at hun efter nogle Aars Virksomhed ved Kauslunde Skole blev ansat som Lærerinde ved Skaarup Seminariums Øvelsesskole, og her gjorde hun et udmærket Arbejde baade ved sin Undervisning af Børnene og blandt de unge Seminarister i de Fag, hvori de blev vejledet i hendes Klasser. Hun vandt ogsaa sine Kollegers Tillid, og i 16 Aar ialt sad hun som deres Repræsentant i Lærerforeningens Hovedbestyrelse, hvor hun paa flere Punkter gjorde en god Indsats. Med stor Interesse deltog hun i de store nordiske Skolemøder, var ogsaa med paa en meget interessant Rejse til Island, og allevegne vandt hun sig gode Venner. Med megen Dygtighed og Kærlighed tog hun sig af Understøttelsesarbejdet indenfor Lærerstand. For mig var hun ifølge Alderen mere end nogen anden Søster min Barndoms trofaste Legekammerat, vi legede paa Mark og i Have og inde i Stuerne godt sammen og har altid staaet hinanden nær. Og ingen af os Sødskende glemmer den Kærlighed og den storslaaede Hjælpsomhed, hvormed hun kom os alle i Møde. En indvendig Sygdom tog hendes Kræfter, saa hun tog sin Afsked i Efteraaret 1935 for at flytte til Svendborg, men allerede inden Aarets Udgang døde hun paa Amtssygehuset og blev under stor Deltagelse begravet paa Skaarup Kirkegaard, som hun selv havde ønsket det. For hver enkelt

af disse seks Søstre takker jeg Gud, de har været til stor Glæde og Berigelse i mit Liv.

Og nu jeg selv (f. 26. Juli 1863), den eneste Søn blandt de mange Døtre, hvorledes gik det mig? Ja, som eneste Dreng fik jeg maaske nok noget af en Særstilling hos mine Forældre og Søstre, man har ofte sagt, at jeg sikkert maatte være bleven meget forkælet. Jeg tror det dog ikke, det laa ikke for den Tids Børneopdragelse. Heller ikke tror jeg, at jeg blev en feminin Natur ved at leve blandt de mange Pigebørn og deres Veninder. Paa Skolens Legeplads havde jeg jo god Lejlighed til at tumle mig med Skolens Dreng, og jeg kom ogsaa meget ud til mine Kammerater i Højrup og Tolstrup og var med Liv og Lyst med i deres Lege, Far syntes undertiden lidt for meget. Af og til lærtes der ogsaa et og andet, der ikke stemte med Hjemmets Aand og Skik. Jeg husker, at mange af mine Kammerater ved Lejlighed bandede, i mit Hjem var det banlyst, men Fristelsen til at være som de andre og Lysten til at synes stor fik mig en Dag til at vove Forsøget med et lille „sku“, men det faldt meget uheldigt ud, thi øjeblikkelig sagde Kammeraterne til mig: Hvad er det, du bander, Peter, det ved du godt, at du ikke maa for din Far. Det var jo nærmest en flov Historie for mig, og jeg besluttede mig til ikke oftere at prøve paa det og har glædet mig over, at jeg ikke fik denne grimme Vane. De første Begyndelsesgrunde i Læsningens Kunst lærte jeg af min Søster Eline, jeg husker endnu, at vi gik ude i Haven med min

ABC-bog. Det faldt mig forholdsvis let at lære baade Læsning og de andre Skolefag, og jeg indehavde altid en af de øverste Pladser i min Fars Skole. Vi var i flere Aar tre, der kappedes om Førstepladsen.

Den ene af dem hed *Laurits Rasmussen* (ikke Laust, som han ofte senere blev benævnt), han var særdeles vel begavet, navnlig en stor Regnemester, men for hans Vedkommende var der ikke Tale om at læse videre, Faderen havde et lille Husmandssted ved Højrup Skov og var tillige Tækkemand, et udmærket Hjem, hvor en Søster og jeg ofte kom. Efter sin Konfirmation kom Laurits i Typograflære i Fredericia, senere blev han Redaktør af et socialdemokratisk Blad, i mange Aar var han Folketingsmand og blev tilsidst Forsvarsminister. En god Kammerat og Ven havde han været i Drengenaarene, og selv om vore Veje skiltes paa mere end én Maade, var der altid noget, der knyttede os sammen og gjorde, at vi kunde mødes med Glæde, og han var et godt Menneske, der gerne vilde hjælpe, hvor han kunde, men hans Forsvarspolitik var jeg ikke glad ved. Den anden var Søn af en Gaardmand og Sognefoged, han var et lyst Hovede og en livlig Natur, og vi kom i vore første Barneaar en Del sammen. Allerede i 11 Aars Alderen blev han sat i Fredericia Latinskole, hvor han ogsaa klarede sig godt. Og han kunde sikkert have drevet det vidt paa den Bane, han slog ind paa, det medicinske Studium. Faderen var ikke lidt stolt af denne Søn, men de Fristelser, der i Hovedstaden møder en ung Mand, havde han ikke indre Ballast nok til at modstaa, og han fik aldrig ført sine Studier til Ende. En Tid

forsøgte han sig med Theologien, men det blev heller ikke til noget. Jeg tabte ham af Syne, men ved, at han endte som Privatskolebestyrer, og at han døde ret tidligt. Hans Navn var *Niels Jepsen*. Hans Skæbne har altid gjort mig ondt, den viser, at Evner ikke er nok, naar der er Brist i Karakteren.

Det laa nær nok for mine Forældre at tænke paa ogsaa at lade mig læse videre, og det var vel ogsaa det eneste, jeg selv havde Lyst til, jeg ser bort fra mine Ønsker om at blive Bager, da jeg var mindre. Da jeg var 11 Aar, altsaa i 1874, blev jeg da ogsaa sammen med ovennævnte Kammerat prøvet ved Fredericia Latin-skole, og saa god var Landsbyskolens Undervisning, at vi fuldt ud var paa Højde med Eleverne paa samme Alderstrin bortset fra Tysken, som vi intet Kendskab havde til. Men denne Mangel lod sig forholdsvis let afhjælpe ved nogen Privatundervisning i Løbet af Sommeren. Men af økonomiske Grunde turde min Far alligevel ikke paa dette Tidspunkt indlade sig paa Foretagendet. Han kunde ganske vist paa billige Vilkaar have faaet mig anbragt sammen med min Kammerat hos en Restauratør i Fredericia, hvor Niels Jepsens Far ofte var Gæst, men mine Forældre syntes ikke om dette Sted for deres Dreng. Min Fars gamle Præst gav ham Medhold deri og sagde: „Nej, Barsøe, vi skal ikke selv lede vore Børn i Fristelse“. Jeg blev altsaa ved i min Fars Skole lige til Konfirmationsalderen, kun fortsatte jeg med Tysken hos den gamle kundskabsrige *Pastor O. K. Jensen* i Herslev. Baade han og hans Hustru var gode Mennesker af den gamle Skole, noget ængstelige for de nyere

Rørelser paa Kirkelivets Omraade. Det var hende, der en Gang sagde til Far: „Barsøe, jeg har Dem mistænkt”. Far svarede: „Er der blevet noget borte for Fruen?” „Aa nej, De ved godt, at det ikke er paa den Maade, jeg mener det, men jeg har Dem mistænkt for, at De er Grundtvigianer.” „Nej, det er jeg ikke.” „Ja, men saa bliver De det.” „Ja, det tør jeg ikke sige noget om, hvad jeg kan blive til.” Men der herskede trods denne Mistanke det bedste Forhold, og da jeg som Student kom til København, kom jeg ikke sjældent hos dem og havde mange hyggelige Timer hos de to gamle elskelige Præstefolk, der forøvrigt vistnok ved H. Steins Forkyndelse i Matthæuskirke oplevede en Fornyelse i deres Tro.

KONFIRMATION OG FORBEREDELSE TIL GYMNASIET

I Sommeren 1877, altsaa da jeg var 14 Aar, havde jeg en stor Oplevelse. Min Søster Eline havde indbudt mig til at besøge sig i Birkerød i Sommerferien, og jeg havde faaet Lov til at følge Indbydelsen. Blot det at gøre saa lang en Rejse over to Vande til den store Hovedstad var en Begivenhed den Gang for en Landsbydreng, og tilmed ganske alene. Jeg kan godt sige, at der ved denne Rejse aabnede sig en ny Verden for mine Øjne. Jeg tænker ikke saa meget paa, at jeg kom til København med dens høje Huse, dens myldrende Liv paa Gaderne og alle de mange Seværdigheder, dens Drosker og Hestesporvogne, nogle endda i to Etager, med dens feagtige Tivoli osv., det var ikke saa lidt forskelligt fra Fredericias ret folketomme

I 12 Aars Alderen.

Gader, smaa Butikker og lave Huse, det virkede overvældende, næsten ængstende, men jeg havde jo min store Søster med mig der. Nej, jeg tænker mere paa selve Livet i Birkerød i Mantzius' Hjem, smykket som det var med Malerier og Skulpturer allevegne, endog paa Dørfyldingerne. Det var første Gang, Kunstens Verden rigtig traadte mig imøde og begyndte at tale til mit unge Sind. Thi hvor hyggeligt og kønt vi end havde det i vort Hjem, Kunst fandtes der saa godt som ikke; jeg kunde godt se, at der var Skønhedsværdier her, som havde været mig fremmede. Og jeg tænker paa Livet

hos de forskellige Familier, min Søster kom i Forbindelse med, og paa deres Interesser og Samtaler. Det var for en stor Del æsthetiske Spørgsmaal, man drøftede, de nyudkomne Bøger, Striden mellem den frembrydende Realisme og de mere gammeldags Digtere. Man mødtes i store, smukke Haver, man gjorde Udflugter i store Charabancer til Nordsjællands skønne Egne, bl. a. kørte vi til en stor Tropperevue i Dyrehaven, hvor jeg saa Kongen, og havde man Lyst til det, tog man en rask lille Tur „ind“ og var hurtigt tilbage igen. Det var et mere livfuldt, mere kultiveret og mere forfinet Liv, end jeg var vant til, og egentlig syntes det mig ganske tiltalende. Horizonten videde sig et godt Stykke ud for Landsbybarnet. Næste Sommer gentoges Besøget, men da var jeg straks mere fortrolig med det hele. Desværre fik jeg ikke Lejlighed til at lære Skolebestyreren og hans Frue at kende, da de var bortrejst i Ferietiden.

I Sommerhalvaaret 1877 gik jeg til *Konfirmationsforberedelse*, ja, jeg havde forresten ogsaa deltaget i Vinterhalvaarets. Det var hos den nye Sognepræst i Herslev, *C. Jørgensen*, en mild og elskelig Mand, som jeg ogsaa senere i Livet holdt meget af. Med ham kom der en friskere kirkelig Luftning til Sognet, den mærkedes i hans Forkyndelse, for mig dog mest kendetegnet ved de mange nye Salmer, vi nu kom til at synge efter Til læget til Roskilde Konvents Salmebog. Jeg mindes ogsaa med Glæde Forberedelsestimerne hos ham, han talte til os paa en jævn og hjertelig Maade, som en ældre Ven til unge, i samme Aand som Skolens Religionsundervisning. Timerne indledes paa den smukke Maade, at

hans Hustru, f. Fønss, kom ind i den store Havestue, satte sig til Klaveret og spillede til den Salme, hvormed Forberedelsen begyndte. Ogsaa Konfirmationsdagen, 30. Sept., erindrer jeg som en Højtidsdag i mit Liv, hvor Gud talte til mit Hjærte, og jeg med oprigtig Alvor bekendte mig til et Liv med ham. Det blev ikke en egentlig skelsættende Oplevelse for mig, men mere en Bekræftelse af det, jeg allerede erkendte som det rette og sande Livsgrundlag. Jeg var efter min Alder nederst i Rækken, der var dem der sagde, at jeg efter mine Svar under Overhøringen burde have været øverst, men den Skik at placere Børnene efter Kundskaber havde den nye Præst heldigvis forladt. Hjemme blev Dagen fejret paa en stille Maade. Der var indbudt to Familier, min gode Gudmor Halvorine og hendes Mand fra Klatrup og Jens Skov og hans Hustru fra Tolstrup, der var mine særlig gode Venner, deres eneste Søn, Niels, der var død i 14 Aars Alderen, havde været min meget gode Ven. Det var kun faa og beskedne Gaver, jeg fik, saa de spillede slet ikke den Rolle, som de senere er kommen til, men det var nok til at glæde Barnehjærtet.

Men nu meldte sig jo for Alvor Spørgsmaalet: *Hvad saa?* Det havde vistnok været min Fars Tanke, at jeg skulde forberedes til Optagelse paa et Seminarium, naar jeg blev gammel nok til det. Og med det for Øje fik jeg da ogsaa Undervisning i Violinspil hos en gammel, fin og elskelig Landsbymusikanter, *Mads Brems*, der ogsaa havde flere musikalske Sønner. Men jeg drev det ikke til noget paa det Omraade, Øret var ikke godt nok til at behandle dette Instrument, heldigvis havde jeg

nær sagt. Paa den Tid var der imidlertid kommen en ung og dygtig Præst til Egnen, den senere saa bekendte *A. Schack*. Han var bleven Sognepræst i Nabosognet Bredstrup, hvor min Farbror var Lærer og Kirkesanger. Gennem min Farbror fik vi at vide, at han godt kunde tænke sig at læse med mig i visse Fag, navnlig de sproglige. Og Resultatet blev, at jeg hos ham skulde forberedes til 4. Kl. Hovedeksamen, for saa at gaa videre i Latinskolen. De øvrige Fag kunde min Far vel nok have paataget sig, men det følte han sig for gammel til, men i Pjedsted Skole var min Fætter *Frederik Lundbjerg* Lærer efter sin Far; han var en særdeles kundskabsrig og veluddannet Mand og lovede at undervise mig i Dansk, Historie, Matematik og Naturhistorie. Og nu begyndte jeg altsaa paa en ejendommelig og noget besværlig Forberedelse til Gymnasiet.

To Gange om Ugen gik jeg over til Bredstrup, ca. en Mil ad nærmeste Genvej, for at faa 2—3 Timers Undervisning i Tysk, Fransk, Latin og senere Græsk, og to Gange om Ugen til Pjedsted, der var lidt fjernere, for at undervises i de andre Fag. I Pjedsted maatte Undervisningen foregaa efter endt Skoletid, altsaa i en stor Del af Aaret om Aftenen. Det siger sig selv, at en Forberedelse med 8—10 Timers ugentlig Undervisning maatte kræve meget mere Hjemmearbejde af mig end en regulær Skoleundervisning, men min Evne til Selv-arbejde udvikledes derigennem, og det, jeg lærte, blev virkelig forstaaet og tilegnet. Disse lange Spadsereture i den friske Luft og i alt Slags Vejr bekom mig sikkert ogsaa godt i fysisk Henseende. Og at færdes i den Natur,

som Elbadalen med sine Enge, med frodige Marker, Bakker og Skove rummer, bidrog til at aabne mine Øjne for Naturens Skønhed og mangfoldige Rigdom. Ogsaa med dens Blomsterflor blev jeg ret fortrolig. Men mange af mine Ture maatte foregaa i mørke Vinteraftener, og det var jeg ikke altid saa glad ved. Mit Hjærte bankede tit stærkt, naar jeg skulde igennem de dybe Slugter ved Gammelby Mølle med de høje østjydske Hegn paa begge Sider af Vejen. Min trofaste Hund, der bar Navnet Fidelle, ledsagede mig og var mig til megen Trøst og Opmuntring, skønt den vel ikke kunde have ydet mig synderlig Hjælp, hvis jeg var bleven udsat for noget. Gladest var jeg, naar jeg paa Hjemturen var kommen forbi Herslev Kirke og snart kunde skimte Lyset fra mit Hjem.

Undertiden overnattede jeg i de to Skolehjem, hos min gode Farbror og Faster i Bredstrup og hos min Fætter og hans gode Søster Hanne, min Kusine altsaa, der styrede Huset for ham. Megen Gæstfrihed og Godhed har jeg disse Hjem at takke for, ogsaa den unge, elskværdige Præstefrue i Bredstrup, Fru Augusta Schack, f. Olivarius, viste mig stor og venlig Omsorg. Men størst Tak skylder jeg de to Mænd, der saaledes blev mine Vejledere i de unge Aar, min Fætter, der var en sundttænkende, roligt prøvende Mand af en fin og elskværdig Karakter, og Pastor Schack, skarp i sin Tanke og klar i sine Udtryk, fornøjelig og elskværdig over for et ungt Menneske. Jeg blev da ogsaa ved med at staa i Venskabsforhold til dem begge og glædede mig, naar vi af og til mødtes. Begge bidrog til at præge mit

unge Sind i national og kristelig Retning. Bredstrup skulde bringe mig en god Gave til, som jeg den Gang ikke anede noget om, her fandt jeg senere den unge Pige, der skulde blive min Ungdomskærlighed og mine første Manddomsaars gode og elskelige Hustru, hun boede i Nabogaarden til Skolen og Præstegaarden.

Efter to Aars Arbejde paa denne Maade lykkedes det mig, i Sommeren 1879, at bestaa 4. Klasses Hovedeksamen med et godt Resultat, altsaa var jeg naaet lige saa vidt som mine jævnaldrende i Latinskolen. Men navnlig i Latinen, som man jo den Gang begyndte tidligt paa i Skolen, trængte jeg til mere Undervisning for at kunne følge med, og det blev derfor bestemt, at jeg skulde fortsætte med Privatundervisningen endnu et Aar og først i 1880 optages i 5. Klasse.

I FREDERICIA LATINSKOLE

Det var et længe eftertrøgtet Maal, der nu var naaet. Ad Biveje var jeg saa at sige naaet ud til Hovedlandevejen, der skulde føre mig videre frem. Men det var alligevel for mig en ret stor Overgang. Fra mit gode Barndomshjem og Guds fri Natur blev jeg flyttet ind til Byen med dens lange, kedelige Gader, anbragt sammen med en yngre Skoleelev, *Henrik Laursen* (senere Præst i Vestervig), hos en Snedkermester Hermann i Ridegade lige overfor den jødiske Synagoge. Fra den frie personlig prægede Forberedelse hos to Mænd, der omfattede mig med stor Interesse og Kærlighed, til Latinskolen med dens mange forskellige Lærere og de

mange Skoletimer. Fra det noget ensomme Studieliv ind i et mig noget fremmedartet Kammeratskab. Jeg ved ikke, om jeg overhovedet naaede at blive rigtig hjemme i Skolen i de 2 Aar, jeg tilbragte der. Det var mig snarere et lille Mellemed mellem to langt betydningsfuldere Perioder i mit Liv.

Man undgaar vel heller ikke, naar man paa saa sent et Stadium kommer ind i en sammenlevet Flok, at blive kritiseret noget og drillet lidt, der gaar en Tid, inden man bliver passet ind i Forholdene. Hertil kom, hvad der i sig selv var et Gode, men ikke just fremmede Kammeratskabet, at mit Hjem ikke var længere borte, end at jeg saa at sige hver Lørdag Eftermiddag forlod Byen for først at vende tilbage med sidste Tog Søndag Aften. Maaske hele denne Indstilling til Skolen har sin Del i, at jeg just ikke har mange Skoleerindringer. Jeg var naturligvis som god Kammerat med i, hvad der kunde forefalde af smaa Episoder og Skærmydsler med Lærerne og Eleverne, var med i Passiarerne paa Kammeraternes Værelser og i Møderne og Soldene i Foreningen „Ymer“, men jeg har Indtryk af, at jeg til Dels betragtede det som Barnagtigheder, der laa noget under mit Alderstrin. Hjemmet, jeg var kommen i, var meget godt, baade Snedkermesteren og hans Hustru var ubetinget brave Mennesker, hun havde gode Talegaver, og det var i det hele „Madam Hermann“, der var den førende, men hun sørgede godt for os Skoledisciple og vilde vort Bedste, saa vi havde intet at klage paa, men ud herover betød det smaaborgerlige Hjem intet for os eller vor

Udvikling, saa lidt som de enkelte andre Hjem, hvor jeg en Gang imellem havde Lejlighed til at komme.

I det hele syntes Fredericia mig at være en baade i udvortes Forstand, men navnlig da i aandelig Henseende stillestaaende By. Gudstjenesterne tog jeg ikke ret ofte Del i paa Grund af min Fraværelse om Søndagen. Teaterforestillingerne i Hotel „Kong Frederik”s Sal var vistnok ret tarvelige, men naturligvis nød vi dem, naar der en Gang imellem kunde blive Lejlighed og Raad dertil, „Elverhøj”, „Ridderen af Randers Bro” o. s. v. Et oplivende Moment, ganske vist af en egen Art, var forskellige store Ildebrande, som netop i disse Aar hærgede Byen. Naar Vægterne fo'r rundt i Gaderne og raabte „Brand! Brand!”, lod vi Lektier være Lektier og styrtede af Sted for at overvære det imponerende og spændende Syn. En Oplivelse af en lidt ædlere Art, der ogsaa bragte Liv i Fredericias Gader, var 6. Julidagen med Soldaternes March til Musikkens Toner fra Vagten ved Landsoldaten til Krigergraven paa Trinitatis Kirkegaard og med Taler og Sange og om Eftermiddagen Festen i Fuglsang Skov. Desværre skulde vi ved vor Eksamen i 1882 op i det sidste Fag den 7. Juli, saa der blev ikke megen Tid til at fejre Dagen.

Ogsaa et Folketingsvalg oplevede vi, vistnok i 1881, da strømmede Folk fra hele Valgkredsen til Byen, og i Eksercerhuset foregik Valghandlingen med Taler af Kandidaterne og deres Stillere og med Interpellationer om forskellige Spørgsmaal. Højres Kandidat var i Kjole og Hvidt og optraadte belevent og scenevant, Venstres Kandidat var en ny Mand, en yngre Bonde fra Egnen,

som aabenhjertigt erklærede: „A er et' Politikker, og a haar et nouen bestemt Mining, men a vel følle Boisen,“ hvilket indbragte baade kraftige Hør og stærk Hyssen. At nogle af mine Kammerater var med til at pibe ad Manden, da han som valgt kørte ud af Byen, var mig trods min egen konservative Indstilling inderligt imod. Jeg vidste nemlig, at der bag Venstrebondens ubehjælpssomme Fremtræden kunde skjule sig Værdier, som de ingen Forstaaelse havde af. I det hele var dum Byvigtighed mig lige saa usmagelig som den sejge Bondestolthed, jeg ogsaa havde truffet paa min Vej. Endelig ser jeg for mig Byen fyldt af Landboere til et Par Møder, der blev afholdt om de kirkelige Frihedskrav, der var bleven rejst i Askovadressen. Med stor Interesse deltog jeg baade i det Møde, hvor Præsten Andreas Leth fra Middelfart var en særdeles veltalende Talsmand for disse, og i det Møde, som holdtes en Tid efter, hvor Pastor V. Gøtzsche med ikke mindre Dygtighed imødegik disse Krav.

Men jeg vender mig til Skolen og til Livet og Arbejdet der. Fredericia Latinskole laa ved Hovedgaden i den østre Del af Byen. Den havde haft til Huse i ret gamle og smaa Lokaler, men netop i 1880 toges en ny og god Skolebygning paa samme Grund i Brug og indviedes ved en Højtidelighed kort efter Skoleaarets Begyndelse, hvor Pastor Gøtzsche holdt Indvielsestalen, og der blev afsunget en Kantate af Chr. Richardt, der ogsaa havde en Søn i Skolen. Skolen havde den Gang et endogsaa særdeles godt Navn, det var vel heller ikke tilfældigt, at adskillige af den fynske Adel sendte sine Sønner til

Skolen der, jeg mindes Sehestedt-Juul, Cederfeld de Simonsen o. fl. Det skyldtes i første Række den ansete **Rektor V. A. Bloch**, den kendte Historiebogsforfatter. Han var en myndig og klog Skoleleder, en dygtig Underviser i Latin og Historie. Jeg mindes navnlig hans Gennemgang med os af Terrents Komedier, som han øjensynlig selv nød og glædede sig over at gøre os delagtige i. Han havde et godt Greb paa at klare en vanskelig Affære med Eleverne, kunde lukke Øjnene for et og andet, men ogsaa slaa til, hvor det behøvedes. „Fatter Bum“ kaldte vi ham, fordi han med Hænderne dybt begravet i Bukselommerne yndede at nynne Bum, Bum. En Lærer, jeg holdt meget af, var den senere Rektor **J. Secher**. Han underviste med meget Liv og Dygtighed i Græsk og Fransk og gav os et godt Indblik baade i den græske Litteratur og Kunsts Historie. Han var meget temperamentsfuld, og kunde vi ikke vore Pensa eller lavede en eller anden slem Fejl, udrød han forfærdet: Ih, Gud bevares, hvis han da ikke tog kraftigere paa Vej. Med megen Respekt vil Elever fra Skolen mindes Overlærer **Bertelsen**, en dygtig Lærer i Fysik og Astronomi; det sidste Fag demonstrerede han undertiden for os paa Fredericia Volde. Kunde vi ikke rigtig komme paa Svaret paa hans Spørgsmaal, søgte han at fremskynde det ved sit: Nuda, nuda. Han havde en Gang efter vor Formening behandlet en Elev i Klassen temmelig uforskammet, og det blev i den Anledning vedtaget i Klassen, at ingen af os vilde forberede sig paa Lektien til næste Dag. Timen kom, den ene efter den anden kom op, men ingen kunde noget, og Bertel var

vred, tilsidst, fortæller man, tog han mig op, og da jeg heller ikke kunde et Ord, gik Sammenhængen endelig op for ham, og han smed Bogen henad Bordet og forlod Klasseværelset.

Saa var der to Adjunkter *Møller*, Janus og Julius. Den første havde vi i Latin, han var tillige Inspektør og som saadan ikke særlig afholdt af os. Blandt andet forbød han os Gymnasiaster den, som vi syntes, uskyldige Sport i Frikvartererne at hoppe ud gennem Vinduerne i Stueetagen for at besøge den lige overfor boende Bager, hvor man, naar man havde en Skilling tilovers, kunde købe de dejligste Æblekager, som jeg ikke senere har smagt Mage til, synes jeg da nu. Den anden, Julius, havde vi i Dansk og dansk Stil, han var egentlig et rart og godt Menneske, men han havde den sørgelige Lod at blive drillet af Eleverne, saa hans Arbejde forbitredes for ham, og han tilsidst blev et Bytte for Melankoli og maatte forlade Skolen. En yndet Sport i hans Timer, forfærdelig uappetitlig, var at anbringe en vældig Spytklat paa en Bog og saa dirigere den over til et andet Bord eller op til Katedret. I Tysk, man fortsatte desværre med Tysk ogsaa i de to øverste Klasser, saa jeg har aldrig ordentlig lært Engelsk, havde vi en gammel Kaptajn *Vaupell*, han havde ligget i Garnison i Slesvig og var vistnok godt hjemme i Sproget. Han bandede jævnt hen i Timerne og indprentede os nøje, at det hed: *Pfui dem Satan* og ligeledes *Weh dem Satan*, hvad han aabenbart mente, det kunde være nyttigt for os at vide. I øvrigt var han en elskværdig Mand.

Religionstimerne i Gymnasiet besøgedes af Pastor

Gøtzsche, der dels gennemgik Lukas Evangelium med os paa Græsk, dels holdt kirkehistoriske Foredrag over Tiden efter Reformationen. Men til Trods for, at det blev gjort med Dygtighed, lykkedes det ham desværre ikke at faa os rigtig interesserede i Timerne. Gymnastikundervisningen havde ikke megen Tilløkkelse for mig, saa lidt som Svømning, jeg var ikke vant til Legemsøvelser fra Barneskolen, og Underofficerernes Maade at drive Undervisningen paa tiltalte mig heller ikke. Jeg var derfor ikke ked af, naar det hændte mig, som det den Gang kunde, at jeg fik Næseblod og maatte fritages. Og jeg kan ikke nægte, at jeg en enkelt Gang fik min yngre Fætter i Skolen, *Niels Barsøe*, til at give mig et lille Stød paa Næsen. Mange Aar efter ved Aabningen af en ny Gymnastiksal i Faaborg aabenbarede jeg min oprindelige Indstilling til Gymnastikken til stor Forundring og Morskab for Børnene, jeg meddelte dem tilige, at Soldatertjenesten ingenlunde bedrede Forholdet. Det var først som yngre Præst i Odense, at jeg paa et mindre Gymnastikhold under Ledelse af Olav Schrøder kom i et mere positivt Forhold til Gymnastikken, som jeg endnu dyrker i det smaa efter Morgenbadet. Noget nærmere Forhold til vore Lærere synes jeg ikke, at vi kom i, og udenfor Skolen var der desværre ingen, der tænkte paa at tage sig lidt af os. Vi fik gennem denne Undervisning et godt Grundlag af Kundskaber i de fleste Fag, men nogen vækkende og personlighedsdannende Aandsmagt mødte vi ikke, i hvert Fald ikke efter mit Skøn.

Kom jeg end ikke ind i det ubrødelige Kammerat-

skab, som en hel Række Skoleaar kan frembringe, var vi, der fulgtes ad gennem Gymnasieklasserne, alligevel gode Kammerater, der trolig delte godt og ondt, og som derfor ogsaa, selv om Vejene skilles, og man maaske taber hinanden af Syne, aldrig bliver ligegyldige overfor hinanden og hver enkelt Livsskæbne. Fra Fredericia By var der i Klassen *Andreas Seidelin* (d. som Direktør for Rigshospitalet), *Niels Westergaard*, Kommunaldirektør paa Frederiksberg, fra Kolding *Georg Saxild*, som jeg har besøgt, da jeg en Gang vilde undersøge noget i Landsarkivet i Viborg, fra Vejle kom de to lidt ældre Elever, *Niels Buhl* (Sognepræst) og *Niels Krarup Hansen* (Provst). Den sidstnævnte og jeg har paa vore gamle Dage mødtes som Beboere paa samme Villavej, som gamle Kammerater og gode Venner mødes, til gensidig Glæde tror jeg at kunne sige, ogsaa for vore Hustruer. Saa var der *N. P. Christiansen* fra Landsbyen Viuf, som jeg i Skoletiden boede nær ved og saa en Del til. Som afgaaet Sognepræst og Provst bor han nu paa Frederiksberg, da vi for en Tid siden mødtes, mindedes han med Tak mine gode Glosebøger, som ofte havde været ham til god Hjælp i en snæver Vending. Der var Brødrene *Berg*, *Valdemar* og *Tinus*, som vi kaldte ham, han hed egentlig *Martinus*, den første blev Præst, den anden Apotheker. *Tinus* havde det uheldige ved sit Ansigt, at det kunde se ud, som om han lo, selv naar han var nok saa alvorlig. Det indbragte ham en Gang en kraftig Lussing, og da hans Ansigt fortrak sig i Vrede og Smerte, mente Læreren, han stadig lo, og gav ham en Lussing til. Endnu maa jeg nævne to gode Kammerater, *Laur*.

Thygesen og *Ole Viuf*, som jeg desværre tidligt tabte af Syne. — I Klassen over mig sad bl. a. den førnævnte *Niels Jepsen, Vilh. Vaupell*, cand. theol. og Skoleinspektør, og *Peter Hansen Skouenborg*, som jeg allerede før Skoletiden kendte noget til, idet han havde en Søster gift paa Højrup Mark, og hun var en af mit Hjemms gode Venner, og jeg havde en Fætter boende i hans Fødesogn Almind. Vi havde ogsaa efter Skoletiden fortsat nogen Forbindelse med hinanden, senere kom han til Odense som Auditor, og vi saas af og til, men vi blev dog først rigtig knyttet til hinanden, da vi senere mødtes i Faaborg, han som Borgmester og Herredsfoged, og jeg som Byens Sognepræst. Det var baade for min Hustru og mig til stor Glæde og Berigelse, at vi havde ham og hans udmærkede Hustru *Sophie, f. Wedell-Wedellsborg*, som vore gode Venner, med hvem vi kunde drøfte og dele alt. Han gik desværre altfor tidligt bort, men hans Minde lever som hos hans Venner saaledes ogsaa i den By, hvor han med sit Ret-sind, sin Klogskab og sit gode Hjerte gjorde saa god Fyldest. — I Klassen under mig havde vi bl. a. *Johannes Gøtzsche*, den senere Biskop i Viborg. En Elev, som mange fra disse Skoleaar sikkert vil huske, var ham, som vi kaldte „*tykke Jørgen*“, *Jørgen Jørgensen*, velbegavet og med ikke ringe Talefærdighed, endogsaa i den Grad, at han i en vis Situation, hvor han som Sekundant ved en Duel skulde have været straffet af Rektor, virkelig snakkede sig fra Straffen. Han stammede fra Lindknud, og man sagde, at han blev holdt paa Skolen ved Aktiebeløb, som Bønderne derude havde tegnet.

Han var ved sit Væsen noget udsat for Drillerier fra Kammeraternes Side, en staaende Vittighed var, at han studerede til Havnefoged i Vorbasse (der ligger nær ved Lindknud), men han tilbageviste det harmfuldt med flere gode Grunde, bl. a. den i sig selv tilstrækkelige, at der ingen Havn fandtes i Vorbasse. Efter Sigende blev han en flink Præst og en ret søgt Foredragsholder, men der er bleven sagt, at der, maaske fra Skolen, sad en vis Mistænksomhed i hans Sind, Skoledrillerier kan jo komme til at gøre Fortræd. En af Skolens unge Lærere, exam. Lærer *Chr. Christensen*, den senere saa kendte Forfatter af geografiske Lærebøger, var saa fornuftig at søge Forbidelse ogsaa med os Elever i de ældste Klasser, og han blev en af mine Venner, med hvem jeg samtalte om mange forskellige Spørgsmaal.

Det første Aar i Skolen mærkede jeg, at jeg trods min gode Forberedelse alligevel havde forskellige Huller i mine Kundskaber og savnede et og andet, som en fleraarig Skoleundervisning havde bibragt Eleverne, ligesom Methoden at arbejde efter naturligvis paa flere Punkter var noget anderledes, end jeg var vant til. Men ved flittigt og stadigt Arbejde naaede jeg snart op paa Højde med de dygtige i min Klasse. I latinsk Version stod jeg dog en Del tilbage, og ved 5. Klasses Aarseksamen var jeg saa uheldig, at jeg fik mdl. for min Præstation, men jeg gik alligevel op i ældste Klasse med en 1. Karakter. Jeg fik senere at vide, at nogle af mine Lærere netop med dette for Øje ventede en fin Studentereksamen af mig. Jeg arbejdede mig ogsaa stadig frem til større Sikkerhed i alle Fag samtidig med, at jeg dog

fik Tid ogsaa til noget friere Læsning, navnlig Skøn-
litteratur. Da Læseferien før sidste Eksamen, vistnok 14
Dage, kom, tog jeg hjem, og herude i landlig Ro præ-
sterede jeg et godt Stykke Eksamenslæsning, jeg blev
fyldt med Sødsmælk og gik et Par gode Ture hver Dag,
og med gode Kræfter gik jeg i Gang med den afslut-
tende Prøve.

Den forløb for alle Fags Vedkommende særdeles godt.
I Danske Stile fik jeg mg og mgX, i Latin og Græsk ug,
den latinske Version blev nu vurderet til mgX. Det sid-
ste Fag var Historie, et af Spørgsmaalene var Finlands
Historie i Middelalderen, Rektoren og jeg var til at be-
gynde med lidt uenige om, hvor der skulde begyndes,
og det skadede min Præstation lidt, men Censoren stod
paa min Side og holdt paa, at jeg skulde have ug. Og
saa kom den store Dag, da Studenterhuen, der længe
havde ligget gemt i Kommodeskuffen, kunde tages frem
og sættes paa Hovedet. Min Fætter, Niels, med hvem jeg
havde boet sammen det sidste Aar, mødte pligtskyldigst
for at bære Studentens Hat hjem, og da de andre saa
det, fik han naturligvis flere Hatte at bære, saa han gik
bort med Favnen fuld af Hatte, mens vi andre stolt præ-
senterede vore nye Huer. Om Eftermiddagen samledes vi
paa det lille Traktørsted i Hannerup Lund uden for
Fredericia og fejrede Dagen. Eksaminen var gennem-
gaaende forløbet smukt, og jeg tror, de fleste var til-
fredse, jeg var den eneste, der havde naaet Udmærkelse,
og blev naturligvis hyldet i den Anledning, idet jeg til-
lige fik den i Kammeraters Mund ikke ringe Ros, at jeg

trods min Flid altid havde haft Tid, naar de kaldte paa mig til et eller andet.

Saa skiltes vi, og de udenbys boende af os tog om Aftenen til vore Hjem, indtil Skoleafslutningen skulde finde Sted. Jeg mindes endnu den stille Sommeraften, da jeg fra Taulov Station vandrede hjemad som Student. Paa Vejen kom nogle af mine Søstre mig imøde. Glæden var naturligvis stor hos mine Forældre og Søstre, og de modtog mig alle paa det kærligste, men der blev ellers ikke lavet noget festligt ud af Aftenen, det forstod man vist ikke rigtigt paa Landet den Gang. Jeg tror ikke, at min gode Eksamen i nogen Maade gik mig til Hovedet, men en dejlig Følelse var det at være naaet saa vidt og at kunne se frem mod det, der nu ventede, og som vi jo alle havde længtes efter, og med denne Følelse nød jeg Studentens første Sommerferie. Min Fremtidsvej laa klar for mig, jeg vilde læse til Præst, det havde fra Begyndelsen af været baade mine Forældres og mine Tanker. Det var maaske i en Forudfølelse deraf, at jeg i vore barnlige Lege altid var bleven udset til at spille Præstens Rolle, naar en saadan behøvedes. Der var en Tid i mit sidste Skoleaar, da jeg vaklede lidt. Det var den klassiske Filologi, der øvede en vis Tiltrækning paa mig. Da den førnævnte Adjunkt og Filolog, Janus Møller, hørte det, sagde han advarende til mig, at det vilde han ikke ønske sin værste Fjende. Det var næppe det, der gjorde Udslaget for mig, men vist er det, at Theologien sejrede, og det har jeg aldrig fortrudt, selv om jeg undertiden har været glad ved at vide, at der ogsaa havde staaet andre Veje aabne for mig.

DE YDRE FORHOLD FOR LIVET I KØBENHAVN

Sidst i August 1882 forlod jeg altsaa mit Barndoms-hjem paa en anden Maade end tidligere for at drage til København og opholde mig der til Slutningen af 1888. Spørgsmaalet, om hvor jeg skulde bo, havde ikke voldt større Vanskeligheder. En meget ældre Kusine af mig, Cathrine Pedersen fra Pjedsted Skole, havde et Par Aar i Forvejen begyndt paa et Pensionat, væsentlig for Studenter, og vilde gerne modtage mig, ogsaa paa rimelige Vilkaar. Og i godt 3 Aar boede jeg i hendes Pensionat, først i Valkendorfs-gade 36, 3. Sal, lige overfor Helligaandskirken, og siden i Landemærket 11, 3. Sal. Hun var en meget dygtig Husmoder, og vi nød en god Forplejning hos hende. Hun var meget interesseret i sine Studenters Arbejde, havde ogsaa selv meget gode Kundskaber, navnlig paa Historiens Omraade, hørte endogsaa nogle Forelæsninger i Historie paa Universitetet, og saa var hun et alvorlig kristeligt Menneske, der havde sluttet sig til den Kreds, der samledes om Skat Rørdam i Helligaandskirken, hvorhen jeg ganske naturligt fulgte hende. Maaske hun overvurderede sin Viden og Indsigt noget, hvilket naturligvis let udæskede til Kritik fra Studenternes Side og undertiden fik os til at trække paa Smilebaandet, jeg husker, at hun talte meget om nogle Forelæsninger over „Æsthetik“, som hun hørte, men jeg tror at kunne sige, at vi alle havde Øje for hendes mange udmærkede Egenskaber og holdt af hende, hun vilde os i Sandhed det bedste.

Blandt dem, jeg mødte i Pensionatet, maa jeg nævne den theologiske Student, *Carl J. Bang*, fra Arresødal Skovridergaard, hvis Forlovede var en Veninde af min Søster, *Johanne*, fra Birkerødtiden, et godt og kærligt Menneske, Juristen *Theodor Krarup*, et lyst Hovede og meget morsom, Theologen *Jørgen C. Madsen*, en fynsk Bondesøn. Samme Aar som jeg kom ogsaa den unge *Viggo Moltke* fra Nørager til at bo i Pensionatet, et fint og elskeligt Menneske, noget tung Natur. Ogsaa enkelte Damer, mest ældre, boede sammen med os unge, og det gik meget godt imellem os, ingen af os glemmer den gamle Frøken Vendt, lidt naiv, men Godheden og Kærligheden selv. I Ferierne var der undertiden kursus-søgende Lærere, der boede hos Frk. Pedersen. Der var saaledes rig Adgang til Samvær, til Drøftelser og til alsidig Paavirkning, og jeg fandt mig hurtigt vel tilrette i Kredsen og kunde nyde godt af de lidt ældres Viden og Erfaring paa flere Omraader.

Som Følge af min ringe Betalingssevne maatte jeg naturligvis nøjes med de mindre gode Værelser, og navnlig i Landemærket var et Par af de Værelser, jeg beboede, af en saadan Art, at man vistnok nutildags vanskeligt kunde tænke sig dem som brugelige Pensionatsværelser. I et Brev fra de Aar har jeg fundet følgende Beskrivelse: „Jeg har med mere Sandhed end mange Studenter kunnet synge: „Ensom og mørk og snever er vor Bolig“, jeg kunde tage Værelset i 3 Skridt, Armbevægelser og lignende gymnastiske Øvelser kunde jeg ikke foretage, da jeg var vis paa at støde mod Kakkelovnen, Bordet eller noget andet, og Udsigten —

ja, der var ingen, for Vinduet var mat, men aabnes kunde det da, og man kunde se ned i en Gaard med Huse paa alle Sider; øverst ligeoverfor en Cigararbejder, der var Socialist, og hans Kone, der ikke var det; længere nede en gammel Højremand, der læste „Avisen“, og hans Kone, der var mere Højremand; længere nede en Barnestue med smaa letklædte Unger osv.” Hvorfra jeg fik det nøje Kendskab til disse Menneskers politiske Indstilling, ved jeg ikke nu, men jeg maa antagelig, naar Vinduet var aabent, have kunnet høre højrøstede Drøftelser af de den Gang saa brændende Spørgsmaal. Brevet synes mig ogsaa at vise, at jeg, Gud ske Lov, kunde tage Situationen i det umulige Værelse med en ung Students gode Humør og søgte at faa det bedste ud deraf. Det sidste Aar i Pensionatet, da jeg ved Hjælp af Kommunitetet var bleven forholdsvis velstillet, havde jeg dog et rigtig godt Værelse.

Ja, det var smaa Kaar, jeg havde at leve under. Min Far havde bekostet min Uddannelse til Studentereksamen, men af Hensyn til mine Søstre ansaa han det ikke for rigtigt at koste mere paa mig. Han kunde nok forstrække mig med de nødtørftigste Midler, men det maatte betragtes som Laan, der skulde tilbagebetales, og den Gang var Studenter mere bange for at paadrage sig store Gældsforpligtelser, end de nu synes at være. Af et gammelt Regnskabshefte ser jeg, at jeg til det første Semester laante 400 Kr. af Far, fra Foreningen „Philadelfia“ fik jeg 50 Kr., men det tiltalte mig ikke meget at søge Hjælp der, Resten af det, jeg skulde bruge, fik jeg ved Privatundervisning. Det lykkedes mig at faa

en Dreng at læse Lektier med, særlig i Latin, men Betalingen var kun ringe, den laa omkring 50 Øre i Timen, naar det kom højt 66 Øre. Det havde betalt sig bedre at tage Skoletimer, og dem kunde man nok faa den Gang, det havde vel ogsaa været mere udviklende og mere interessant, men af Hensyn til Juleferien med Januar Maaned vilde jeg nødig binde mig til en Skole og foretrak derfor Hjemmelæsning med nogle Børn og unge Mennesker. Med nogle enkelte private Gaver fra Slægt og Venner havde jeg i Efteraarsemestret 1882 ialt en Indtægt paa 260,53 Kr.! Men det var jo heller ikke saa dyrt at leve den Gang, jeg betalte 40 Kr. om Maaneden i Pensionatet, og saa var der jo Udgifter til Klæder, hvor jeg dog var velforsynet, Bøger, Kollegiehefter m. m. De samlede Udgifter i Semestret beløb sig til 215,90 Kr., saa der blev endda Overskud paa Regnskabet. Forunderlige Tider, da man virkelig kunde nøjes med saa lidt og endda leve tilfreds og glad. Der blev ogsaa, kan jeg se af Regnskabet, Raad til lidt Tobak, til at være med Lørdag Aften ved det traditionelle Lørdagssold og en enkelt Gang at købe en Billet til Det kgl. Theater, der vistnok heller ikke paa Galleriet kostede mere end 75 Øre.

Naturligvis begyndte jeg, saa snart det kunde lade sig gøre, at søge Legater og var saa heldig foruden en Understøttelse fra Ministeriet til Studenter fra Privatskoler at faa nogle Smaalegater, saa jeg i 1883 kunde nøjes med at laane 50 Kr. hos min Far. I Marts 1885 opnaede jeg at faa Kommunitetet, der den Gang udgjorde 32 Kr. mdl. og senere blev forhøjet til 40 Kr. Derimod søgte

jeg ikke samtidig at komme ind paa Regensen, idet jeg ikke mente, at det vilde være nogen større Fordel for mig. Men i September 1885 bestemte jeg mig dog til at søge derind, og i Oktober flyttede jeg ind paa 6. Gang Nr. 9 og tilbragte 2½ Aar inde paa den røde Gaard, som jeg kom til at holde meget af, selv om jeg paa Grund af det noget fremrykkede Tidspunkt i Studiet ikke levede saa stærkt med i Regensens Liv. Jeg boede senere paa 1. Gang Nr. 2 og tilsidst paa 1. Gang Nr. 5.

STUDIERNES

Men hvordan gik det nu med mit Arbejde? Jeg tror, jeg kan sige, at jeg lige fra Begyndelsen med Interesse og Energi kastede mig over Studierne. Endnu i 1882 holdt Professor *Rasmus Nielsen* sine propædeutiske Forelæsninger for Aarets Russer, og vi havde altsaa som det sidste Hold af Studenter Lejlighed til at høre den veltalende og aandfulde Professors Gennemgang af hans i 1880 udgivne Værk: „Almindelig Videnskabslære i Grundtræk“. Men desværre havde Alderdommen sat sit tydelige Mærke paa den ellers saa aandslivlige Mand. Hans Aasyn var det samme, herligt at se med de spillende Øjne, men hans Tale gik for en stor Del hen over vore Hoveder, hvad der naturligvis kan have været vor Fejl, og i sine Eksaminationer var han fuldstændig tilfredsstillet, naar man kunde gengive ham Bogens Udtryk Ord til andet. Der lever i fleres Erindring et klassisk Eksempel herpaa. Theologen Chr. Hvam fik Spørgsmaalet fra S. 92: „Hvor er den højeste styrende Viden-

skab?" Ufortrødent tog han fat: „Det skulde dog vel aldrig være Theologien! Ja sæt, at Theologien med sin uransalige Aandsfylde, opvakt af Middelalderens Slummer og dogmatisk genfødt til nyt Liv i Spekulationens Daab, satte sig paa Kongestolen og begyndte at synge osv." Han høstede megen Anerkendelse hos Professoren for dette Svar, og da denne derpaa spurgte: Hvad vilde De saa sige til den?, stod der ikke noget Svar paa dette Spørgsmaal i Bogen, men Hvam svarede frimodigt: Jeg vilde sige, at den skulde holde op med at synge, han havde Forstaaelsen af, at Svaret skulde gaa i den Retning, og det indbragte ham da ogsaa Professorens fulde Anerkendelse og Auditoriets Munterhed.

Efter denne Maade at eksaminere paa var det lidt farligt for os, der satte os paa første Bænk, hvis Professoren kom videre end vi var forberedt paa, og det skete en Dag, at det trak op til, at der skulde begyndes forfra paa Rækken en Gang til. Da Fløjmanden, det var den senere Dr. phil. Villads Christensen, i Tide opdagede Faren, gjorde han en ganske stille glidende Bevægelse fra 1. Række tilbage til 2. og kom saaledes i lykkelig Sikkerhed, uden at Rs. Nielsen opdagede noget, Vi havde paa vort Hold én kvindelig Student, Frk. Ida Falbe-Hansen. I en af sine Forelæsninger kom Professoren ind paa Fortællingen om Syndefaldet, og idet hans spillende Blik søgte denne Repræsentant for Kvindekønnet, fremhævede han, at det var en Kvinde, der her spillede en afgørende Rolle. Ved en af hans Forelæsninger indfandt en Student sig Kl. 10³/₄, Rs. Nielsen saa paa sit Ur og bemærkede derpaa: Denne Herre kommer enten en halv

Time for sent eller en halv Time for tidligt. Ja, der var Glimt baade af Aand og Vid, men han kunde ikke bringe hverken Spørgsmaalene eller deres Løsning nær til vor Bevidsthed. Inden Foraarssemestrets Begyndelse trak han sig da ogsaa tilbage, og Høffding og Kromann overtog hans Arbejde med Russerne, saaledes at vi kunde vælge, hvem vi vilde høre.

Jeg for min Del valgte *Kromann*, og jeg har altid været ham taknemlig for, hvad jeg lærte hos ham. Han var i alle Maader næsten en Modsætning til Rs. Nielsen, men med sin klare Tanke og sin Stringens i Udtrykket lærte han os at tænke og at tale logisk, og tillige viste han os, hvor den virkelig exakte Videns Grænser laa, og at der udenfor disse var Plads for Muligheder. Som Forelæser virkede han noget tørt, og som Eksaminator var han ofte ubehjælpelig, om med Vilje eller uden at ville det, ved jeg ikke. Men han forstod at vække vor Interesse for filosofiske Spørgsmaal og at give os Forudsætninger for at kunne beskæftige os med dem. Hans lille „Tænke- og Sjælelære“ var et godt Grundlag for hans mundtlige Undervisning. Den filosofiske Prøve klarede jeg til ug. Mit Valg førte med sig, at jeg egentlig aldrig kom til at kende Høffding og hans Filosofi nærmere, selv om jeg naturligvis har læst flere af hans Skrifter.

Det andet Fag, der plejer at lægge Beslag paa Theologer i Rusaaret, var Hebraisk. Gamle Professor Hermansen, til hvem jeg var bleven anbefalet af Pastor Jensen, og som ved mit Besøg hos ham skænkede mig Gesenius Leksikon og Ewalds Grammatik, døde samme

Efteraar, saa jeg naaede kun at faa et Indtryk af ham, men vi hørte naturligvis meget baade om hans grun-
dige Lærdom, hans tørre Lune og hans Distraktion. Den,
der skulde føre os ind i det hebraiske Sprogs underlige
Tegn og Former, var Professor *van Mehren*, en meget
dygtig Orientalist. Som Lærer for os unge virkede han
ikke meget inciterende, og der var næppe nogen af os,
der ved ham tilskyndedes til at yde noget ud over det
nødvendige. Han havde den for en Docent uheldige Vane
at staa med Haanden for Munden, mens han talte, hvil-
ket naturligvis ikke fremmede vor Forstaaelse af det
fremmedartede Sprog. Manuduktør brugte vi ikke meget
i vor Studentertid, heller ikke i dette Fag, men en god
Hjælper blev Docenten *Valdemar Schmidt* os med sine
Forelæsninger og Øvelser. Ham kunde vi forstaa, og han
var den personificerede Elskværdighed ogsaa overfor os
unge; vi syntes næsten, det var for meget, naar han
f. Eks. sagde: Jeg ved ikke, om jeg saa tør bede Dem
om at fortsætte. Ogsaa i Hebraisk tog jeg den befalede
Prøve i Sommeren 1883 med et mg.

Men naturligvis indskrænkede mit Arbejde i Rusaaret
sig ikke til disse to Fag. Jeg tog straks fat paa det
egentlige theologiske Studium, og jeg kan sige, at det
var med stor Interesse og Glæde, jeg fulgte de theolo-
giske Forelæsninger. Jeg mindes den levende Interesse,
hvormed jeg lyttede til Frederik Nielsens Forelæsninger
over Oldkirkens Historie, og ligeledes paa et noget
senere Tidspunkt min Optagethed af P. Madsens Forelæs-
ninger over Dogmatiken, der førte en ind i den kristelige
Troslære i dens Sammenhæng og Helhed. Det blev ogsaa

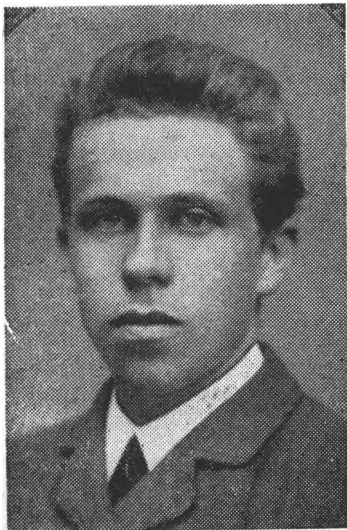
de to Professorer, der for mig kom til at betyde mest baade theologisk og personligt. *Frederik Nielsen* blev med sin store Belæsthed og Viden, sit aandslivlige Væsen, sit paa én Gang frie og faste kirkelige Stade, sin store personlige Elskværdighed mig ikke blot en skattet Vejleder, men ogsaa en trofast Ven, hvem jeg ofte søgte op til for at høre hans Mening og faa hans gode Raad. Ogsaa hans og hans elskværdige og livlige Frues Gæstfrihed nød jeg sammen med andre yngre Theologer godt af. De indbød undertiden en lille Kreds til selskabelige, hyggelige og lærerige Sammenkomster, hvor de passiarede livligt med os om mange Spørgsmaal, og vi frit kunde give vort Besyv med. Jeg husker ogsaa, hvordan han efter en Middag paa en Spadseretur med os aabnede vore Øjne for nogle af Byens smukke Bygningsværker.

Men ved Siden af ham fik *P. Madsen* med sin solide Lærdom, sine redelige og sindige Domme, sin dybe personlige Fromhed og sit gode velvillige Sindelag ogsaa en meget stor Betydning for mig. Han virkede, ganske uvilkaarligt, trosstyrkende og tilskyndende baade gennem sine Forelæsninger og sin Person. Jeg deltog jævnlig i hans noksom bekendte theologiske Theaftener, hvor han rejste og gennemgik for os et eller andet Spørgsmaal, hvorom der kunde samtales af dem, der havde Mod til at vove sig ud, og bagefter serveredes der af den elskværdige Professorinde dejligt Smørrebrød og The. Der kunde ogsaa forefalde morsomme Episoder, en senere bekendt Biskop var blundet lidt ind under Professorens Indledning og blev vækket ved, at hans ny Testamente

faldt paa Gulvet. For at redde Situationen stillede han straks et Spørgsmaal, hvortil Professoren svarede: Ja, det var jo lige det, jeg har talt om. Ogsaa udenfor disse Aftener søgte jeg af og til P. Madsen uden dog at høre til hans allernærmeste Kreds.

Jeg husker ogsaa P. Madsen fra en Diskussionsaften i Studenterforeningen, hvor en af den fritænkeriske, materialistiske Livsopfattelses Ordførere havde indledet, og hvor Madsen med stor Dygtighed, Klarhed og Varme tog til Orde imod ham. Mange af os glædede os over hans Indlæg og over at se, at han ogsaa var en saadan Situation fuldt voksen. Mens Fr. Nielsen jævnlig tog Del ogsaa i det, der laa udenfor selve Universitetet, var vi mere vant til, at P. Madsen holdt sig indenfor sit eget Felt. Men ikke blot disse to, ogsaa de andre Professorers Forelæsninger hørte jeg med Udbytte og Glæde, ikke mindst den da unge Professor i Gl. Test. Fr. Buhls; navnlig erindrer jeg en særdeles instruktiv Forelæsning af ham over Hebræerbrevet. Jeg blev stærkt optaget af mit Studium, i 1884 skrev jeg i et Brev: „Hvor er det godt at have fundet en Gærning, et Studium, som kan tilfredsstille en, jeg har været saa optaget af det i den sidste Tid, at jeg næsten ikke har andet end theologiske Tanker at skrive i Aften.”

Et Udslag heraf var det ogsaa, at jeg samme Aar var med til at danne *en lille theologisk Kreds*, der skulde samles omkring paa vore Værelser til Foredrag og Forhandling om theologiske og kirkelige Spørgsmaal. Saa vidt jeg husker, var det *Harald Ostenfeld* og mig, der paa en af vore Ture i Universitetets Gange mellem to

Som 23-aarig.

Forelæsninger først drøftede Tanken og blev enige om at henvende os til forskellige af vore Kendinge blandt de yngre Theologer, de havde igen andre, som de bragte i Forslag, og paa den Maade, altsaa med et noget tilfældigt Valg, dannedes Kredsen. Til vort første Møde hos Ostenfeld, der den Gang boede i Nansensgade, var der 11 i Tallet, en trak sig straks tilbage, men senere kom der fire til, og vi 14 holdt trofast sammen i et Par Aar, indtil Eksamen begyndte at lægge Beslag paa nogle af os. Vi blev nok kaldt de tolv smaa Profeter, Prædikeren og Højsangen, uden at jeg dog tror, at Navnene blev fordelt paa de enkelte af os. Jeg henvendte mig til min

gode Ven, *P. A. Petersen* fra Nørresundby, et dygtigt og elskeligt Menneske, der desværre døde i en ung Alder som Kapellan i Bjørnsholm og Malle ved Ranum Seminarium, han ønskede sin Skolekammerat *Anton Pedersen* med, det var maaske nok noget af et Fejlgreb, da han trods en vis Livfuldhed var et uklart Hovede og en noget sær Person, hans senere Skæbne blev ogsaa mærkelig. Jeg fik ogsaa min Sambo og Ven fra Pensionatet, *Viggo Moltke*, med. *Ostenfeld* fik, husker jeg ret, *L. P. Larsen*, *C. J. Neergaard*, *H. G. Heiberg* og *H. P. Nielsen* med. Saa var der Viborgstuderterne *I. P. Bang*, *Chr. Hvam* og *Carl Wolf*, og Randersstuderterne *Vilh. Bischoff* og *Stig Bredstrup*.

Adskillige af disse Navne er jo bleven ret kendt i vor Kirke, enkelte ogsaa paa særlig fremtrædende Maade. Men den Gang var vi blot unge Studenter, der mødtes i en intellektuel Begejstring for vort Studium og i Ønsket om gennem Studiet at dygtiggøre os til et Arbejde i Kirkens Tjeneste, som vi da ogsaa alle fik det paa forskellig Maade. Vor Kreds var stor nok og uensartet nok til, at meget forskellige Synspunkter kunde komme til Orde, og snæver nok til, at vi uden Sky kunde komme frem hver med sit, kaste os ud i Striden og give hverandre det glatte Lag, naar det behøvedes. Jeg tror, at vi alle har følt disse Møder som et virkeligt Led i vor Udvikling, at vi alle fik sat Spørgsmaal i Bevægelse og modtog Bidrag til Klaring af mange Ting. Der er heller ingen Tvivl om, at vi hjalp hverandre til en gavnlig Selvkritik og til aandelig Ædruelighed. For nogle af os blev der ogsaa knyttet Venskaber af den største Værdi

for hele Livet. Jeg tænker paa mit Venskab med I. P. Bang, Ostenfeld, L. P. Larsen, Bischoff og Bredstrup for at nævne dem, der kom til at staa mig nærmest, og med hvem Forbindelsen holdtes vedlige til deres Død, thi de er nu alle borte, og ligesaa alle de andre i Kredsen, C. J. Neergaard og jeg er de eneste, der er tilbage, og vi glæder os over en Gang imellem at mødes i Københavns Præstekonvent.

Der blev afholdt ialt 36 Møder med Emner baade af theologisk, kirkelig og pædagogisk Art. I Sommeren 1886 besluttede vi os til at standse vore Sammenkomster. Der blev senere, da vi var spredt omkring i Landet, af en Del af os forsøgt paa en Fortsættelse gennem en Brevkreds, men det lod sig ikke gennemføre i Længden, da Forhandlingsstoffet ofte blev liggende et eller andet Sted. En Gang senere har mange af os været samlet, det var i Københavns Bispegaard, hvor Ostenfeld indbød os med vore Ægtefæller til en Middag, hvor ogsaa L. P. Larsen var med, en festlig og fornøjelig Sammenkomst, hvor hver enkelt af Kredsen fik Ordet efter Tur.

FORSKELLIGE OPLEVELSER

Trods mit intensive Arbejde med Studierne og mine Undervisningstimer fandt jeg Tid til forskelligt andet. Jeg kom i Reglen, i hvert Fald indtil Regenstiden, hver Dag en lille Tur ned i Studenterforeningen for at kigge i Bladene og læse noget af den fremlagte nyeste Litteratur. Af og til kom jeg ogsaa i Theatret, jeg husker f. Eks., hvor optaget jeg var af Henrik Ibsens „Vild-

anden"; jeg mindes ogsaa fra disse Aar Bjørnsons mesterlig holdte Foredrag: „Engifte og Mængegifte“, der gjorde stærkt Indryk paa mig. Undertiden kom jeg med nogle Kammerater ud paa Grundtvigs Højskole og hørte flere kendte Foredragsholdere. Ogsaa Kunsten interesserede mig stærkt, og jeg besøgte altid Kunstudstillingerne og studerede dem ret grundigt. En Tid gik jeg hver Søndag Eftermiddag i Thorvaldsens Museum. I 1884 deltog jeg i en stor Fest for sønderjydske Piger paa Skodsborg. Selskabelighed i private Hjem havde jeg ikke megen Lejlighed til at deltage i, med Taknemlighed tænker jeg paa den Adgang, jeg havde, til jævnlig at komme i Bureauchef *Marius Gads* smukke Hjem, hvor han og hans Hustru, f. Kornerup, var særdeles elskværdige Værter baade overfor ældre og yngre, og hvor Datteren lyste op baade ved Skønhed og Aand (hun blev desværre senere sindssyg). Jeg læste ogsaa noget med Sønnen Lavrits, der senere blev Præst. Familien Gad havde aabent Hus et Par Gange om Maaneden i Vinter-tiden, og da samledes der mange og meget forskellige Mennesker til et veldækket Aftensbord og fornøjeligt Samvær bagefter. Marius Gads Deltagelse i det politiske Liv førte med sig, at jeg ogsaa traf forskellige Rigsdagsmænd, vistnok alle af konservativ Støbning. Jeg mindes Lars Dinesen, Jagd, N. Andersen, Aaberg, Ingerslev o. fl. I Forbindelse med nogle af de unge, der mødtes her, optraadte jeg for første og eneste Gang som rollehavende i en Dilettantkomedie: „Han drikker“, hvor jeg havde Mads' lille Rolle, det gik vist meget godt, men min Sang har næppe været meget bevendt.

Naturligvis kunde man i 80'erne ikke undgaa at blive draget ind i og tage Stilling til de *politiske Spørgsmaal*. Jeg stod i Hovedsagen paa konservativ Side, men var ikke ubetinget tilfreds med Partiets Holdning og Optræden, heller ikke i Studenterforeningen. Jeg var derfor med i den mere liberale Kreds, som med H. L. Møller, P. M. Larsen o. fl. samledes til Møder paa Hotel Phoenix, hvor Professor Julius Lassen, og husker jeg ret, Fr. Nielsen o. a. talte. Mere end Politikken optog dog *Forvarsspørgsmaalet* mig, idet jeg baade harmedes og be-
drøvedes over, at der af politiske Grunde ikke blev gjort noget alvorligt for Landets Forsvar. Da der fra en mindre Kreds af Mænd blev planlagt et Opraab til Befolkningen om frivillig Beskatning til Fremme af vort Forsvar, tiltraadte jeg sammen med min gode Studieven Sofus Rasmussen (senere Præst i Højbjerg og Elsborg) Opraabet med mit Navn og tegnede mig for et efter mine Forhold ret godt Bidrag og arbejdede meget blandt mine Kammerater for Sagen. Jeg husker fra et af vore Møder i Casino Vilh. Birkedals varme og gribende Indlæg i dette Spørgsmaal.

Jeg kan ogsaa her nævne, at jeg var blandt dem, der samlede sig til Højskoleforstander *Jens Nørregaards* vel-
talende og vækkende *Forelæsninger* paa Universitetet, da han ved Erhvervelsen af Doktorgraden havde faaet Ret til at forelæse der. Det var jo i Brandesianismens og Radikalismens Dage, hvor vi, der stod paa modsat Side, glædede os over alt, hvad der kunde dæmme op for denne Strøm og føre i ægte dansk og kristelig Retning. Paa et Punkt var jeg dog en Tid selv noget

radikal, det var med Hensyn til *Kvindeemancipationen*, hvor min Retfærdighedssans gjorde mig til en ret ivrig Forkæmper for dens Ideer. I Pensionatet stod jeg ene med disse Anskuelse, man beskyldte mig for at ville tilintetgøre Kvindeligheden og var ondskabsfuld nok til at ønske mig forlovet blot for en kort Tid med en rigtig „Hvad-vi-vil-Kvinde“. Jeg fik ved et Besøg hos min Søster i Hjerck Præstegaard som ung Student det Raad af Præsten Theodor Møller for mine Studieaar at ihukomme Visens Ord: „Se dig ud, Sven Vonved“, og jeg tror, jeg i nogen Maade fulgte det og fandt mig vel derved, og jeg vil ønske, at unge Studenter, ikke mindst Theologer, vil benytte de første Studieaar til at „se sig ud“ baade i andre Grene af Videnskaben og paa Kulturens og Menneskelivets forskellige Omraader.

En af de Oplevelser, som ingen af os, der var med, glemmer, var *Christiansborg Slots Brand* i Oktober 1884. Det kan maaske have sin Interesse nu at gengive mine Indtryk efter Skildringen af hin Nats Oplevelser i et Brev: „Jeg fulgte Branden fra Kl. 6 til 1 om Natten, den begyndte i en af Fløjene, Luerne slog højt i Vejret, løb henad Taget og naaede snart Hovedfacaden. Det knitrede og susede, snart kom en Sprøjte, snart en Afdeling Soldater, de Tusinder af Mennesker blev fjernet i tilbørlig Afstand, hele Omegnen oplystes af Flammerne, det var saa lyst som om Dagen, og Varmen slog en i Ansigtet. I Løbet af et Par Timer stod hele Facaden i Brand, det var, som om Vandet slet ikke virkede, først Tagværket, hvorfra Ilden hævede sig til en stor Højde, saa øverste Etage, af hvis Vinduer Røg og Ild

stod ud som store Søjler, tilsidst saa man Ilden ud af alle Etageres Vinduer, det var som en storartet Illumination. Brandfolkene arbejdede ufortrødent nogle faa Alen fra Ilden, helt oppe paa Taget stod en 4—5 Mand, man spurgte, hvorledes holdt de Folk det ud for Varmen. Undertiden skjulte Røgskyerne dem aldeles, og man ventede hvert Øjeblik, at Ilden skulde bryde ud bagved dem og afskære dem enhver Udvej. Endelig naaede Ilden hen til den Fløj, der gaar parallelt med Slotskirken og Thorvaldsens Museum, Gnister og Gløder regnede ned som Sneflager paa en Vinterdag. Jeg gik med Briller og Paraply for at beskytte mig, jeg siger gik, jeg trængte mig frem og blev trængt frem. Hele Interessen samlede sig om: Kan Museet frelses eller ikke? Den spottende Tale, man hørte af saa mange, og som skar en i Hjærtet, forstummede, man saa, hvorledes der blev arbejdet paa at frelse det, alle maatte forstaa, at det gjaldt noget; pludselig lød et forfærdeligt Knald, Folk skreg og flygtede, Vinduer klirrede ned over Hovedet, man troede, at Slottet sprængtes i Luften; saa galt var det dog ikke, man havde kun sprængt en Forbindelse mellem Slottet og Kirken for at standse Ilden, og det lykkedes at frelse Kirken og Museet. Da man ser, at de er udenfor Fare, gaar man hjem og sover. Næste Morgen naturligvis ned paa Pladsen igen, og nu ser man en Ruin, Murene staar, men forvredne, forbrændte, Zinktaget hænger og dasker som Pjalter, og indvendig: Grus, Murstumper og meget andet, som brænder endnu. I Morgen skulde Rigsdagen samles paa Slottet, mon det dog ikke skulde være en Paamindelse til dem?"

Paa Regensen kom jeg i første Omgang til at bo sammen med *Vilh. Øhlenschläger*, og vi blev gode Kammerater, der senere som unge Kapellaner i Odense fik Lejlighed til at uddybe vort Kendskab og Venskab saaledes, at det trods senere Aars store Afstande imellem os har kunnet holdes vedlige. Vi udgav ogsaa i 1895 en Samling Prædikener af forskellige Præster i Folkekirken: „Et Kirkeaar“. Ogsaa vore Hustruer og vore Børn blev knyttet sammen i Venskab. Da *Øhlenschläger* opnaaede Eneværelse, fik jeg *A. Madsen-Hindsholm* til Kontubernal, og vi havde det ogsaa særdeles godt sammen, men havde ikke megen Lejlighed til at mødes senere i Livet. Stærk Del i Regenslivet tog jeg ikke, jeg havde ikke Tid dertil, men paa et Par Punkter fik jeg Lejlighed til at gøre en lille Indsats.

Regenskarlene mødte til vor Betjening Søndage saavel som Søgnedage. Men da jeg lagde Mærke til, at de fleste Alumner var ude i hvert Fald Søndag Aften, foreslog jeg, at nogle af „Karlene“ skiftevis skulde have fri Søndag Eftermiddag og Aften, og blot et Par af dem give Møde for at yde fornøden Hjælp. Karlene var naturligvis glade for denne Ordning, og adskillige Aar efter mindedes de mig for denne lille Forbedring i deres Kaar. Det andet drejede sig om en lille Morgenandagt paa Regensen. Nogle af os var bleven enige om at samles til en ganske kort Morgenandagt. Da det saa ud til, at vi vilde blive for mange til et Regensværelse, selv om vi valgte det største, søgte vi Tilladelse hos Viceprovsten til at benytte Musiksalen, hvor vi ogsaa kunde gøre Brug af Flyglet til Morgensangen. Denne henviste os til

Stipendiebestyrelsen, der gav os den ønskede Tilladelse. Det vakte imidlertid Misnøje hos adskillige radikale Aander inde paa Regensen, og under Foregivende af, at det virkede forstyrrende for dem, prøvede de paa at faa denne Tilladelse taget tilbage. Sagen blev til den Ende indbragt for en Generalforsamling, hvor det blev min Lod at føre Forsvaret for, hvad vi havde foretaget os. Det lykkedes da ogsaa at overbevise Flertallet om, at der ingen virkelig Grund var til at lægge os Hindringer i Vejen i denne Sag.

KIRKEGANG, MENIGHEDSARBEJDE OG PERSONLIGE FORHOLD

Som allerede før fortalt, kom jeg straks til at søge i Kirke hos *Dr. Skat Rørdam* ved Helligaandskirken. Og sammen med en stor Kreds af Menigheden fulgte jeg ham ogsaa til Holmens Kirke. Der var en Ægthed og Soliditet over hans Forkyndelse, som tiltalte mig meget. Der var ingen Jagen efter Effekt, men roligt og myndigt udlagde han Evangeliets Ord, saa man forstod, hvad Gud gennem dette Ord vilde sige os, og klart pegede han paa Troens urokkelige Grund, saa man styrkedes i sin Tro ved hans troværdige Vidnesbyrd. Atter og atter pegede han paa Selviskheden i alle dens Skikkelser som den egentlige Grundsynd hos os og mindede om, at det var det at tjene i Kærligheden, der var Guds Maal med os. Jeg skrev en Gang i 1884: „Det bidrager meget til min Søndagsglæde, naar jeg hører en af Rørdams tankevæg-

tige Prædikener", og jeg føjer til: „Kunde jeg blive en — ja, jeg vil ikke sige saa god Ordets Forkynder — men blot noget af det, han har naaet, vilde jeg ikke betænke mig paa at blive Præst". Hvis jeg har naaet noget af det, har jeg ogsaa Rørdam at takke for det. Følgen af denne faste Tilknytning blev, at jeg ikke fik Lejlighed til at komme meget omkring i Københavns Kirker, som adskillige Studenter gjorde, jeg kom dog af og til i Matthæuskirke og hørte med Glæde baade *H. Stein* og *J. Steen*, af og til hørte jeg Paulli og Scheperlern, en enkelt Gang Krag i Jakobs Kirke.

I 1885 havde jeg Lejlighed til at høre *Biskop Monrad* prædike i Helligaandskirken. Det var ikke særlig nye Tanker, han førte frem, men han havde en ejendommelig Maade at fremsætte dem paa. Han talte om Moderkærligheden som en Levning af Paradiset og et Spejlbillede paa Guds uendelige Kærlighed, der ikke tog Hensyn til Børnenes Værdighed, men elskede dem, fordi de var Børn. Den anden Halvdél af Prædikenen handlede om Ydmygheden i Modsætning til Tvillingsøstrene: Hovmod nedad og Misundelse opad. Der var flere gode Billeder, hentet fra det daglige Liv. En ejendommelig Kirkegang mindes jeg fra Efteraaret 1885. Jeg sad i Mørkningen paa mit Værelse paa Regensen og følte mig noget ensom og bedrøvet, min Mor var død den Sommer. Pludselig hørte jeg Kirkeklokkerne ringe til Femtjendeste. Jeg troede, at det var fra Trinitatis Kirke, og gik derover, men der var det ikke, saa maatte det vel være Helligaandskirke, men der var ingen Gudstjeneste, endelig kom jeg til Vor Frue Kirke, den var oplyst, og

der gik jeg ind. Det var gamle Prior, der stod paa Prædikestolen, men det var ikke saa meget det, han sagde, som selve det at være i Guds Hus og i Menighedens Forsamling, der fyldte mig med stille Fred og Glæde, saa jeg trøstet og styrket kunde vende tilbage til min lille Bolig.

Med stor Interesse var jeg i September 1884 med til *Evangelisk Alliances 8. Møde* i København, det virkede ejendommeligt paa de forskellige Sprog at høre Beretninger om de kirkelige Forhold, og der var noget gripende i at være med til at bede Fadervor paa de mange Tungemaal, mange interessante Kirkemænd fra forskellige Lande fik man Lejlighed til at se. Et andet kirkeligt Møde, jeg mindes, var *Bethesda Mødet* i 1886. Det, der gjorde størst Indtryk paa os unge, var vistnok, da *Præsten Joh. Møller* fra Odense under en Forhandling om Kirkenøden i København, indledet af H. Schepelern, traadte op paa Talerstolen og ildfuldt og veltalende udviklede sine Tanker om, hvad der efter hans Mening maatte gøres, hvis der virkelig skulde raades Bod paa Nødstanden. Hver Huskarré burde være et Kirkedistrikt med egen lille Kirke og egen Præst, der kunde leve og arbejde blandt dens Beboere. „Sognedelingen er nødvendig“, sagde han, „for en Menighedsordning, hvor de enkelte kan faa deres Plads i Menigheden“. Dette Indlæg blev som bekendt betydningsfuldt for Arbejdet i Københavns Kirkesag, idet det førte til Dannelsen af en Forening til smaa Kirkers Opførelse. Naar han selv senere har sagt, at han handlede under indre Tvang, at det var Gud, der her brugte ham, stemmer det godt med det Indtryk, vi, de unge, der hørte ham, fik den Dag. Kun

lidet anede jeg, at jeg nogle faa Aar efter skulde komme i nær Forbindelse med denne Mand, og at han skulde faa en meget stor Betydning for mig og min Livsgerning og blive min og mit Hjem, ogsaa Børnenes, gode Ven.

Jeg kom tidlig ind i *Søndagsskolearbejdet*, allerede det første Aar begyndte jeg i Følge med stud. theol. Henning Gøtzsche ude paa Lampevejens Skole, men det var altfor langt og anstrengende for mig. Senere blev jeg Medarbejder ved Søndagsskolen paa Østergade, der arbejdede jeg sammen med J. C. Jacobsen, den senere Professor, A. C. Møller, sidst res. Kapellan ved Vor Frue Kirke i Odense, og mange meget elskværdige Søndagsskolelærerinder, Søstrene Krag, tre af dem senere gift med Johs. Gøtzsche, Madsen Hindsholm og Magnusson, de to Søstre Bech, Frk. J. Hansen, gift med Dyekær, Præst i Faarevejle, og Frk. Petrine Lund. Vi arbejdede udmærket sammen, vore egne Forklaringsmøder, til Forskel fra de fælles i Bethesda, holdtes i Rørdams Spisestue, en Gang imellem ledede han dem selv. Det var et Arbejde, der blev mig meget kært, og jeg tror, at det fik en ikke ringe Betydning for min Fremtidsgærning. Jeg kom i et nært Forhold til Drengene, jeg glemmer ikke den lille Fyr i min Klasse, som en Dag knappede Vesten op for at vise mig sine nye Seler. Ogsaa de københavnske Hjem kom jeg til at kende ved mine Besøg. Det var ved et af dem, at en Mor fortalte mig om sin Dreng, der var gaaet i Skole som sædvanlig, men hæsblæsende kom han tilbage. Har du glemt noget, min Dreng? Ja, jeg har glemt at be' min Morgenbøn. Jeg arbejdede en Del paa at skaffe nogle af Søndagsskolens

Børn Landophold i Ferien paa Gaarde i min Hjemegn, noget, der den Gang var ret nyt, men det lykkedes ganske godt. Af og til var jeg ogsaa med Gaardmissionær Clausen paa hans Gang omkring i Gaardene og paa Beværtningerne og ligesaa undertiden paa Midnatsmissionen. Der blev aabnet et lille Lokale, i Gaasestræde, tror jeg, hvor jeg var tilstede ved Aabningsmødet, og hvor der blev kastet en Sten ind ad Vinduet fra den Flok, der larmede udenfor — Skøger, Alfonser o. a. De betragtede det som et Indgreb i deres lovlige Næring og en Forstyrrelse i det Liv, de ønskede at leve.

Under disse forskellige Paavirkninger uddybedes og fæstnedes *mit eget Kristenliv*. Jeg kan vistnok sige, at jeg aldrig har været borte fra Troen paa Gud eller udenfor et Bønnens Liv med Gud. Mine Skoleaar i Fredericia var vel nok de ringeste i den Henseende. Men i mine Studieaar førtes jeg nærmere til Gud, jeg blev mig nu bevidst som en Synder, der dybt trængte til Guds Naade. Jeg fik nu ogsaa personligt Brug for ham, der er kommen for at søge og frelse det fortabte. Baade mit Liv og min Tænkning blev afgjort kristocentrisk indstillet, eller for at sige det med Salmens Ord, han blev den dybe Sammenhæng i mine Tanker og den, for hvem Hjærtet bankede, selv om det har været ringe nok. Jeg fandt der mit faste Holdepunkt over for de Tvivl, som heller ikke jeg havde været fremmed for, og min Tilflugt i de Fristelser og de Sorger, der ogsaa kom paa min Vej. Jeg har aldrig kunnet angive bestemte Lejligheder, da det skete, men det skete ved Guds Førelser og ved hans Ord. Og efter som jeg saaledes fandt mit Stade, fik jeg

Karen Nielsen.

ogsaa mere Mod til at blive Præst. Allerede i 1885 skriver jeg i et Brev: „Jeg er glad ved min Gerning, ikke blot den, jeg har, men den, jeg en Gang skal have, det er bleven mig en kær Tanke at skulle være Herrens Tjener, og jeg har faaet mere Mod til det, ikke fordi jeg stoler paa mig selv og mine Evner, men paa hans Kraft, som fuldkommes i vor Skrøbelighed.”

To Begivenheder af dybt indgribende personlig Betydning knytter sig til Aarene 84 og 85, den ene af glædelig, den anden af sørgelig Art. Allerede i Julen 1884 blev

jeg forlovet med Karen Nielsen, Datter af Ejeren af den Gaard i Bredstrup, der nu kaldes „Karmedal“, Niels Nielsen og Hustru Bodil Madsen, en rigtig østjydsk Gaard, der i flere Generationer havde været i Slægtens Eje, og hvor der var gammel Velstand. Det var nu ikke det, der drog mit unge Hjerter, men over hendes unge høje Skikkelse, over hendes rene kønne Ansigt, der tidligt blev alvorspræget (hun havde i Aarene forud mistet baade sin eneste Søster og sin Far), i hendes levende dybe Øjne var der noget, der drog mig med stærk Magt. Og i Bredstrup Skole havde jeg en Kusine, Ane Dahl, der holdt meget af os begge og havde, tror jeg næsten, sat sig i Hovedet, at vi to passede for hinanden, og som derfor gav os rigelig Lejlighed til at mødes og lære hinanden at kende, saa der allerede fra det første Studenteraar udviklede sig en gensidig Tilbøjelighed hos os. Og der gik ikke lang Tid, før vi begge følte os fuldt forvisset om, at vi virkelig elskede hinanden og maatte høre sammen for Livet. Vore nærmeste syntes jo nok, at vi var meget unge, og det havde de Ret i, jeg var kun 21½ Aar, og hun 18½ Aar, men de vilde jo dog ikke modsætte sig vor Forbindelse.

Den eneste, der havde noget imod den, var en gammel, meget vanskelig Farbroder, der gik hjemme paa Slægtsgaarden. Han havde vel tænkt sig, at Broderdatteren skulde gøre et godt Parti med en velstillet Landmand, maaske han ogsaa havde en vis Antipathi mod studerte Folk og særlig Præster, og han mente vel, at han i hvert Fald som Faderens Broder burde have været hørt. I sin Vrede slettede han min

unge Forlovede fra den Plads, hun havde i hans Testamente, og voldte hende og mig andre Ubehageligheder, men intet af den Slags kunde kue hendes ranke Sind, selv om det naturligvis gød nogle Draaber Malurt i Glædens Bæger for os begge og bl. a. vanskeliggjorde mig Forbindelsen med hendes udmærkede Mor og hendes tre yngre Brødre, Niels, Hans og Mads Nielsen. I hendes trofaste Kærlighed aabnede der sig en rig og lys Verden for mig, som bragte mig megen Lykkefølelse og blev mig til Velsignelse. Vi var baade i Anlæg og Syn en Del forskellige, bl. a. politisk, hvad der ikke var uden Betydning i de Aar, men det bedste og dybeste delte vi med hinanden, og igennem Kærligheden voksede vi hinanden bestandig nærmere. Hun var en sjælden ren, afgjort og stærk Personlighed, der ikke kendte til at gaa paa Akkord, paa en Maade krævede meget, men gav endnu mere.

Om det er godt med saa tidlige Forlovelser? Jeg tør ikke ubetinget sige ja, men for mig tror jeg, at det var det. Det blev mig paa mange Maader en Hjælp, ogsaa da jeg mistede min Mor. Og hvad mine Studier angaar, betød min tidlige Forlovelse ikke, at jeg nu maatte skynde mig at blive færdig, tværtimod, jeg kunde i Ro arbejde videre, thi hun syntes selv, at hun var saa ung og trængte til at udvikles og modnes, og der gik over to Aar, efter at jeg var blevet Kandidat, inden vi holdt Bryllup.

Den anden Begivenhed var min Mors Død 7. Juli 1885. Da jeg det Aar kom hjem for at holde Sommerferie, fandt jeg min Mor svagere end ellers og senge-liggende. Hendes Hosteanfald havde forværret sig, og Kræfterne var taget af. Vi haabede dog, at hun skulde

rette sig igen, hun var jo kun 57 Aar; men Kræfterne svandt. Hun var saa træt, at hun undertiden, sagde hun, havde svært ved at komme helt igennem sit Fadervor. Den 7. Juli sov hun stille ind; vi vidste, og det var hun ogsaa selv fuldt forvisset om, at hun gik hjem til Gud, og vi takkede Gud for det store Haab, men det blev et stort Savn i Hjemmet, baade for Far, der jo snart var højt oppe i Aarene, og for alle os Børn, maaske ikke mindst dem af os, der var borte fra Hjemmet og af og til kom hjem udefra og altid glædede os til at finde Mor paa hendes vante Plads. Ved hendes Jordefærd, hvor mange Mennesker var tilstede, henstod hendes Kiste i den dejlige Sommerdag ude paa Pladsen foran Skolen. En yngre Gaardmand, vor kære Nabo og gode Ven Jens Sørensen, tog ogsaa Ordet ved hendes Kiste, og jeg husker, at han talte om hende som en yndig Blomst i Forkrænkelighedens Land, et Ord, der fuldt ud passede paa hende med hendes klare Blik og milde, gode Sind. Da jeg rejste tilbage til København efter Sommerferien, var det følgende Efteraar for mig stærkt præget af Savnet af min gode og kære Mor, men det var vel ogsaa først den Gang, jeg i den tredje Trosartikel naaede fra Syndernes Forladelse frem til Kødets Opstandelse og det evige Liv.

EMBEDSEKSAMEN OG NÆRMESTE TID DEREFTER

I Efteraarssemestret 1886 og Foraaret 1887 gik jeg til Skriveøvelser og havde Grund til at være vel tilfreds

med de Resultater, jeg der opnaaede, i nogle Tilfælde var de endogsaa særdeles gode. Jeg nærmede mig nu *min sidste Eksamen*, men mine Undervisningstimer sinkede mig noget. Uden dem vilde jeg sikkert have været færdig i Sommeren 1887, nu fandt jeg det nødvendigt at lægge et halvt Aar til, ligesom de allerfleste af min nærmeste Kreds. Kun en af dem, Ostenfeld, tog resolut den Beslutning at gaa op, og „Fortuna fortem juvat“, som det hedder, vel at mærke her dog i Forbindelse med et solidt Arbejde. Han fik sine 5 Laud., og Følgen heraf var, at han i Efteraaret 1887 opnaaede forskellige Rejselegater, som han ellers maaske var kommen til at konkurrere med nogle af os om. Jeg blev lidt forlæst i disse Efteraarsmaaneder, led lidt af Søvnløshed og var næppe i fuld Vigør til den skriftlige Eksamen i December, som jeg tror, at jeg paa nogle Punkter kunde have klaret bedre. Jeg stod dog til Laud, og der var intet Fag, der skulde hæves. Den mundtlige Eksamen, 14. Januar 1888, forløb i alle Fag særdeles godt, maaske bedst i nye Testamente, hvor jeg blev eksamineret af den i 1887 ansatte Professor Schat-Petersen, som jeg altsaa ikke kendte meget til, i 2. Kor. 5. Det er ikke mange Aar siden, at J. P. Bang, der havde været oppe Dagen før, og som nu var inde for at høre paa mig, mindedes min smukke Præstation. Ogsaa i Etik klarede jeg mig fint. Jeg fik altsaa mine 5 Laud og var naturligvis meget glad derved. Jeg har liggende et gulnet Telegram til min Forlovede, hvor der staar: „Laudabilis. Voldsom glad.“ Da jeg efter min Eksamen var oppe hos Frederik Nielsen, udtalte han sin Skuffelse over, at hverken J. P.

Bang, L. P. Larsen eller jeg havde opnaaet Præ i noget Fag. For mit Vedkommende mener jeg ikke, at der var nogen Grund dertil. Resultatet svarede vist godt nok til mine Kundskaber og mine Evner. Ved et Besøg hos P. Madsen opmuntrede han mig til at hvile paa mine Laurbær.

Det var herligt at være kommen saa vidt, men jeg erfarede, som vistnok mange har gjort det, at den overstrømmende Glæde med Følelsen af, at hele Verden nu laa aaben for en, som man følte, da man havde faaet sin Studentereksamen, ikke paa samme Maade gentog sig ved Kandidateksamen, man var bleven en Del Aar ældre, havde gjort nogle Erfaringer og var rykket nærmere til selve Livsgæringen med dens Ansvar. Jeg mindes ogsaa, at jeg i de nærmeste Dage bagefter følte mig umaadelig træt, og at jeg netop i de Dage savnede nogen af mine nærmeste at dele Glæden med. Jeg tog nemlig ikke straks til mit Hjem, jeg maatte blive for at se, hvordan det gik mine Venner.

Vi havde ogsaa, vistnok i Slutningen af Januar, et meget fornøjeligt *Kandidatgilde* for en snævrere Kreds, hvor der naturligvis baade blev talt og sunget. Jeg mindes en meget fornøjelig Sang af den poetiske I. P. Bang, hvor han om Bischoff, der allerede var bleven Kandidat i Sommeren 1887 og nu var udnævnt til Sognepræst for Ravnstrup-Finderup osv. i Viborg Stift, skrev: „Snart hans Ansigts Sol skal rinde op over Ravnstrup, Finderup og Dollerup“, og med Tanken paa hans nærforestaende Bryllup hed det: „De faar en, de faar to, de faar mange fler end tre af smaa Bischoffere.“ Ogsaa jeg havde for-

søgt mig med en Sang, hvis Titel var Hebraisk, „Sjir Jedidot“, frit oversat „En Sang om Kandidaternes Kæresten“, hvor jeg bl. a. ironiserede lidt over L. P. Larsens og Ostenfelds ophøjede Foragt for tidlige Forlovelser. „Men nu skal I høre om L. P. — naturligvis først Kandidat, men det fik slet inte at hjælpe, da Amor han først tog fat, da tændtes saa stærk en Flamme, som vistnok aldrig var tændt, thi Ild der gik med det samme i en anden brandfri Student“ (Ostenfeld). Til I. P. Bang, der sagdes allerede at have to Manucenter, skrev jeg: „Smaapigerne paa dig venter, saa tag Dig nu en af dem, det er bedre end to Manucenter, det siger jeg ligefrem.“ Saa vidt naaede han nu aldrig, den kære Ven.

Efter et kort Ophold i Hjemmet vendte jeg tilbage til København og tog nu Del i Pastorseminariets Øvelser, indtil jeg i April Maaned skulde møde som Soldat. Det blev altsaa ikke et fuldt Kursus, jeg fik paa *Pastorseminariet*, og jeg kan derfor heller ikke helt dømme om Værdien af det. Hos *Paulli* fik vi gode Oplysninger og Vejledninger, Gudstjeneste og Homiletik vedrørende, men ellers forekommer det mig ikke, at jeg fik noget større Udbytte. Paa det Tidspunkt udarbejdede jeg min første Prædiken, jeg havde altid undslaaet mig for at prædike som Student. Prædikenen blev, som det den Gang var Skik, holdt i Vartov Kirke, det var 18. Marts 1888, jeg havde faaet samlet en 20—30 Tilhørere, og jeg tror, at jeg klarede den ydre Side af Sagen rigtig godt. Jeg havde ved Opslag tilbudt Manuduktion i forskellige Fag, men jeg naaede desværre ikke at komme i Gang dermed, da jeg som sagt allerede i April skulde

aftjene min Værnepligt. Jeg havde givet Møde paa Sessionen i Efteraaret 1888 og havde vel haabet paa at blive kasseret, ikke fordi jeg vilde unddrage mig min Skyldighed overfor mit Land, men mere fordi jeg syntes mig selv lidt for gammel til at trække i Trøjen og meget gerne vilde have anvendt min Kandidattid paa anden Maade.

Men jeg blev funden tjenstdygtig nok og blev udtaget til Infanteriet. Det lykkedes mig imidlertid at blive overflyttet til *Forplejningskorpset*, rigtignok med stor Vanskelighed, thi, som Stabsintendanten Güntelberg, for hvem man personlig maatte fremstille sig, sagde: „Vi har ingen Glæde af at uddanne Theologer, naar vi er færdige med dem, bliver de taget fra os.” Ved Siden af et Par anbefalende Ord til ham fra Fr. Nielsen hjalp mine gode Eksaminer mig aabenbart ved denne Lejlighed. Han spurgte først, hvilken Karakter jeg havde til Studentereksamen. Jeg svarede lidenskabsløst: „Udmærkelse.” „Naa, naa,” lød det, jeg mærkede tydeligt, at mine Aktier steg. „Hvad har De til anden Eksamen?” Atter sagde jeg roligt: „Udmærkelse.” „Naa, naa,” og atter følte det, at der var yderligere Hausse, og Fremstillingen endte med et velvilligt: „Ja, nu skal vi se.” Heldigt var det for mig, at han ikke gik videre til *Hebraicum* og *Patristicum*, hvor jeg jo maatte have stemt Tonen ned til et Laud. Antaget blev jeg, men desværre skulde jeg efter mit Nummer først møde i Efteraaret 1888. For ikke at faa Tiden yderligere splittet, byttede jeg mig mod en Godtgørelse paa 185 Kr. til Indkaldelse i Foraaret 1888, og 27. April meldte jeg mig i Citadellet,

og et nyt og mig ret fremmedartet lille Afsnit af mit Liv begyndte.

Jeg har i nogle efterladte Papirer fundet følgende Skildring af hin mærkelige Dag: „Klokken blev henimod 1, og jeg begav mig derfor til Citadellet og fandt der en Flok Mennesker, som nok kunde se ud til at skulle til Forplejningskorpset. Efter en passende lille Ventetid begyndte de forberedende Øvelser. Vi afleverede vort Indkaldelsespas, fik vort Nummer og blev stillet op, og nu afmarcherede vi til Kristianshavn. Du kan tro, at det har taget sig ud i vort almindelige Tøj. Der skulde vi nu iklædes den ny Dragt, ja, ny blev den skam ikke, man saa et Hold pæne Mennesker forsvinde, og lang Tid efter vendte de tilbage i de grinagtigste Benklæder og do. Frakker. Det gik snart mig paa samme Maade, jeg søgte at snakke med, saa godt jeg kunde, men gammelt var det alt. Vi syntes derfor slet ikke om os selv, vi blev ikke de flotte Karle, vi i det stille havde tænkt os. Enhver havde den bestemte Følelse, at han saa værst ud, det var derfor en Trøst at udtale den, thi den tiltalte hævdede bestemt, at han saa værst ud.” Der kom nu først en fire Ugers Skoletid paa Citadellet med tidlig Opvaagnen til Reveillens Toner, med Eksercits, Gymnastik og Marchture ud til Fælleden. For mig, der var ganske uvant med den Slags Strabadser, var det temmelig anstrengende. Vore Befalingsmænd var vistnok meget flinke, men vi lidt ældre, der havde en Embedseksamen bag os, syntes jo nok, at de behandlede os lidt for meget fra oven nedad. Om de gamle Underofficerstyper eksisterer nu, ved jeg ikke, men den Gang

levede de endnu med deres kraftige Eder og drastiske Sammenligninger. Til en Rekrut af jødisk Afstamning sagde en af vore Sergenter: „Han gaar min Salighed som en gammel Hanjøde, der kommer fra Auktion.” I et Brev fra Maj har jeg skrevet: „Hvad rager det en Soldat, om det er Sommer eller ikke, overlad det til civile Mennesker, thi selv om der stod nogle Blomster ved Vejkanten, maatte vi dog ikke se paa dem, da det straks vilde lyde: Øjnene op, for Satan, og selv om Fælleden var dækket med det dejligste Grønsvær, vilde det hedde: Spark de Fødder frem, saa det piber i Luften, eller: Hug de Kraaser i Jorden, saa Skidtet ryger om Ørene.”

Fra Kastellet blev vi overflyttet til Wildersgades Kaserne, og her begyndte nu den egentlige Undervisning i Forplejningsvæsenet med dets mange forskellige Bestemmelser om Forplejning, Lønninger, Beklædning, Ophold i Kantonnement, paa Sygehus osv. og dets indviklede Regnskabsvæsen. Det hed sig den Gang, at Theologer ikke kunde klare den Historie, men jeg tog fat med det Maal for Øje at klare ogsaa denne Eksamen. Det betød foruden andet ogsaa det, at man saa var sikker paa at blive hjemsendt efter et halvt Aars Forløb. Efter Skoletidens Afslutning blev vi sendt ud til Afdelingerne, og jeg kom efter mit Ønske til Afdelingen i Fredericia, hvor jeg tilbragte nogle behagelige Uger af Sommeren: ikke for meget Arbejde, privat Logis og Lejlighed til at besøge mit Hjem og min Forlovede. I September samledes vi igen paa Wildersgades Kaserne og begyndte nu paa den store Eksamensopgave, som vi

arbejdede med, husker jeg ikke fejl, i seks Uger. L. P. Larsen og jeg hævdede smukt Theologiens Ære ved begge at bestaa Eksamen, en tredje Theolog, Vesterdal, senere Realskolebestyrer i Odense, dumpede derimod. Skønt vi skulde hjemsendes Dagen efter Eksamen, var vi, der havde bestaaet, naturligvis forfængelige nok til at faa de to Korporalsdistinktioner syet paa Uniformsfrakken, og jeg havde bl. a. den Fornøjelse at møde min tidligere Sergent fra Kastellet, der altid havde anset mig for en ringe Soldat, nu hilsende jeg venskabeligt paa ham, vi var jo næsten Ligemænd, han blot en Snor mere end jeg.

Men godt, at den Herlighed kun varede kort, og at man endelig igen kunde blive et almindeligt Menneske. Noget stærkt Sammenhold var der ikke i vort Korps, mange af os var lidt ældre, vi havde hver sine Interesser, og saa snart Timerne var forbi, spredtes vi hver til sit for først at mødes, naar Retrætens Toner lød, og vi i let Trav stævnede mod Kaserneporten for at slippe ind i rette Tid. Jeg har dog af og til, ogsaa i de aller-sidste Aar, mødt gamle Kammerater fra den Tid. Havde jeg selv kunnet raade, vilde jeg hellere have anvendt dette Halvaar til Studier og direkte Forberedelse til Præstegæringen. Men jeg tror alligevel, at ogsaa dette lille Afsnit af Ungdomstiden havde sin Betydning. Mens man i Studieaarene vælger sin Omgang nogenlunde som det passer en, kommer man som Soldat sammen med alle Slags Mennesker og lærer dem at kende saa nogenlunde som de er, og det har sin Betydning. Jeg maa sige, at vi Theologer kun mødte Venlighed hos vore Kam-

merater, det var ogsaa den, der gav sig til Kende, naar det jævnlig lød til os: Hov, du Præst.

INDGANG I PRÆSTEGÆRNINGEN

For min Fremtid efter Soldatertjenesten havde jeg ikke lagt nogen fast Plan, kunde det jo heller ikke, da jeg ikke paa Forhaand vidste, hvor længe Tjenesten vilde vare. Jeg kunde godt tænke mig en Kandidattid i København med Manuduktion og Skoleundervisning, men jeg kunde ogsaa tænke mig snart at gaa ind i Præstegærrningen, idet jeg dog ikke ønskede straks at blive Sognepræst paa Landet, som man godt kunde i de Tider. Men uden at jeg selv gjorde noget, kom der en Opfordring til mig fra Præsten *Johs. Møller* i Odense til at blive hans Kapellan. Saa vidt jeg husker, var det gennem P. Madsen, han var bleven henvist til mig. Vi vekslede først et Par Breve, og da jeg havde Lyst til Stillingen, blev Aftalen, at jeg en Søndag i Oktober skulde rejse til Odense til nærmere Forhandling med ham. Imidlertid skrev Pastor Møller til mig, at jeg ikke skulde komme, han vilde efter en Søndagsgudstjeneste være alt for træt til at tage imod mig og tale indgaaende med mig. Derimod vilde han komme over til København, naar han følte sig rask nok dertil. Han kom saa herover, og efter Aftale mødtes vi, jeg i Uniform, hos hans gode Venner, Professor Grønlunds. Og der fik vi altsaa Lejlighed til at tale sammen, og efter det Indtryk, jeg fik af denne betydelige Personlighed og af hele hans Syn

paa Præstegærrningen, fik jeg baade Lyst og Frimodighed til at tage imod hans Tilbud.

Aftalen blev saa, at naar jeg forhaabentlig snart blev færdig med Soldatertjenesten, skulde Ansøgning indsendes. Jeg maatte dog først underkaste mig *de praktiske Prøver*. Den homiletiske Prøve fandt Sted i Vor Frue Kirke 26. November. Den Tekst, der var opgivet mig af Professor P. Madsen, var Joh. 10,7—18, hans Medcensor var Sognepræsten ved Sct. Pouls Kirke, Christen Møller, der senere blev min Biskop og gode Ven, da jeg som Stiftsprovst kom til Aalborg. Jeg havde faaet samlet en Snes Venner og Kendinge sammen, men det fyldte jo ikke meget i den store Kirke. Jeg tror, at Prædikenen blev godt holdt, og mine Censorer tildelte mig da ogsaa Laud. I Foraaret 1888 havde jeg ogsaa prædikeret i mit Fødesogns Kirke, Herslev Kirke, for en stor Kreds, ligesom jeg havde øvet mig i Kathekisation i min Fars Skole. Den kathekettiske Prøve aflagde jeg i Garnisons Kirke, hvor jeg talte med Børnene om „Omvendelsen“, ogsaa der opnaaede jeg Laud. Jeg husker, at min gode Ven, Hoffmeyer, der var til Stede, syntes, at jeg havde fortjent mere. Det kom mig sikkert ved begge disse Prøver til gode, at jeg havde arbejdet saa meget i Søndagsskolen, tre Aar som Lærer, et Aar som Forstander.

Den 14. December 1888 forelaa saa min *Udnævnelse til personel Kapellan hos den residerende Kapellan ved Vor Frue Kirke i Odense*, hvor jeg skulde komme til at virke i 17 Aar. Det gjaldt nu om at blive ordineret saa snart som muligt. Biskop Engelstoft var imidlertid højt oppe i Aarene og svag, og jeg fik derfor Tilladelse

til at søge Ordination hos en anden af Rigets Biskopper. Og da der i Januar 1889 skulde være Ordination i Ribe, fik jeg efter Henvendelse til Biskop Balslev Tilladelse til at komme med der, hvilket for saa vidt passede godt, som mit Hjem var i Ribe Stift, og min Far hele sin Tid havde virket som Lærer der. Vi Ordinander, saa vidt jeg husker otte i Tallet, samledes i Ribe 8. Januar. Blandt mine Medordinander var to af mine gode Venner, Madsen-Hindsholm og Chr. Hvam. Biskoppen talte med os paa en jævn og praktisk Maade, og baade den Dag og den følgende ved selve Ordinationen fik jeg Indtryk af, at den Mand, som jeg jo kendte fra hans Lærebog og hans Bibelhistorie til Brug i Skolen, var en dygtig, venlig og from Mand. Vi Ordinander havde det hyggeligt sammen. Flere af dem skulde begynde som Sognepræster paa den jyske Hede eller i Vendsyssel, mig betegnede de drillende som Kvadratrodten af en Kvadratrod, fordi jeg kun skulde være Kapellan hos en Kapellan. Heldigvis skulde jeg ikke prædike ved Ordinationen, hvad der vistnok vilde have forstyrret mig en Del. Nu kunde jeg, i alt Fald uhindret deraf, give mig hen i den alvorlige og højtidsfulde Handling og modtage Guds Velsignelse gennem Indvielsen til min Gærning. Jeg havde den Glæde, at min gamle Far og min Forlovede var i Ribe til Ordinationen.

Den følgende Søndag, 1. Sønd. eft. Helligtrekonger, 13. Januar, fandt min *Indsættelse* Sted i Vor Frue Kirke, den ældste af Odense Bys Kirker, noget lav, men hyggelig, en Korskirke, der rummer godt, med en smuk Prædikestol. Det var en meget festlig Dag. Pastor Møl-

ler foretog selv Indsættelsen i Stedet for den gamle Stiftsprovst Damgaard, og jeg prædikede over Dagens Tekst, Jesus som 12 Aars Barn i Templet. Der var en meget stor Forsamling i Kirken. Frue Kirke var i det hele paa det Tidspunkt en stærkt besøgt Kirke, ogsaa mange fra de to andre Sogne besøgte Kirken, navnlig af dem, der sluttede sig til Indre Mission. Jeg tror, at min Prædiken lykkedes godt for mig, jeg ser endnu de mange, der efter Gudstjenesten hilste paa mig med et venligt Velkommen. Sammen med Sognepræsten, den i Efteraaret 1888 udnævnte Provst I. A. Heiberg, spiste jeg bagefter til Middag hos Pastor Møller og hans gamle, elskelige Moder, som han boede sammen med. Hun var allerede i 1833, da Sønnen var et Aar gammel, bleven Enke efter theol. Professor Jens Møller. Mærkeligt nok føjede det sig saadan, at jeg 50 Aar efter paa samme Søndag var til Stede ved Børges Indsættelse i Virring-Essenbæk Kirker, uden at der fra nogen menneskelig Side var gjort noget for, at dette kunde ske.

Da jeg til at begynde med ikke prædikede saa ofte, men altid var til Stede ved Pastor Møllers Gudstjenester, ogsaa for at bistaa ham ved de ret store Altergange og ved Daab, fik jeg Lejlighed til den første Tid at lære hans Forkyndelse at kende. Han var en højtbegavet og kundskabsrig Mand, og hans Forkyndelse var ildfuld og beaandet, baade med Appel til den enkelte og med Henvisning til de store Sammenhænge i Guds Frelsesraad og i hans Riges Historie. Jeg tror, man kan sige, at der var Paavirkning at spore baade af Martensen og af Frimodt. Han har en Gang sagt, at det først var hos

Frimodt, han lærte kristeligt Menighedsliv at kende. Hans Prædiken gik maaske nok nogle af hans Tilhørere for højt, men alle var de inde under hans Personligheds Magt eller rettere Guds Magt i den. Han var ogsaa tilbøjelig til at tale for længe, havde nogen Vanskelighed ved at begrænse sig, men der var meget at faa for dem, der kunde tage imod, og meget at lære for en ung og uerfaren Præst. Naar jeg prædikede, var Johs. Møller ogsaa altid i Kirken, og jeg havde i ham en god og velvillig Tilhører, der kunde paaskønne det, der duede, men ogsaa en kritisk Vejleder, der, naar jeg besøgte ham Dagen efter, ofte udviklede for mig, hvorledes han nu vilde have behandlet Søndagens Tekst. Ogsaa om Konfirmandforberedelsen var vi til at begynde med fælles, og jeg er saaledes en af de faa Præster, der har havt Lejlighed til at følge en ældre Præsts Undervisning af de unge. Han lagde for og talte saa længe med Konfirmanderne, som han nu havde Lyst og Kræfter til, og saa bad han mig om at fortsætte, hvad der naturligvis ikke altid faldt mig saa let i hans Nærværelse. Ogsaa selve Konfirmationen delte vi de første Aar saaledes, at jeg prædikede, og han talte til Konfirmanderne og konfirmerede.

Saa længe Møller havde Kræfter, var han ogsaa udenfor den egentlige Præstetjeneste fuld af Arbejdsiver og frejdigt Arbejdsmod. Der optraadte i 1889 en „Pastor“ Carstensen i Odense, som angreb alle Præster og Kirkesamfund, navnlig talte om Livet efter Døden og lærte, at der ingen Fortabelse var og ingen Legemets Opstandelse — alt under meget stor Tilstømning. Han indbød

Folkekirkens Præster til at komme til Stede og drøfte disse Spørgsmaal. Møller advarede i Bladene Præsterne mod at følge denne Opfordring. Resultatet heraf blev, at Byens Præster næsten alle den annoncerede Aften var til Fastegudstjeneste hos mig i Frue Kirke. Senere talte Møller i Kirken ved en Aftengudstjeneste med stor Kraft og Dygtighed om vore Dages Angreb paa den fædrene Kirke og om den rette Benyttelse af Bibelen, og efterhaanden døde det vakte Røre hen. Men efter saadanne Arbejder maatte Møller i Reglen bøde med stærke Nervesmerter i længere Tid, han led ogsaa under Fordøjelsesbesværigheder, og Smerter i Fødderne vanskeliggjorde hans Færden, derfor blev ogsaa mere og mere af hans Arbejde overladt til mig, og jeg blev saaledes ret snart meget optaget af mit Arbejde i et ret folkerigt Købstadsogn med det tilhørende Vor Frue Landsogn.

MINE FØRSTE PRÆSTEAAR

Da jeg kom til Odense, gjaldt det om at finde et passende og godt Sted for mig at bo. Ved Pastor Møllers Hjælp fik jeg to Værelser hos en Enkefru Larsen i Albanigade, det ene til Gaden og det andet med en Altan ud til Haven, der gik ned til Odense Aa, altsaa ikke saa ilde et Sted; nu ser det helt anderledes ud der. Fru Larsen var et dybt alvorligt kristeligt Menneske, noget tung i Sind. Hun sørgede godt for hele min Forplejning. Middagen spiste jeg som Regel sammen med nogle Damer, bl. a. en Frøken Hein og en Frøken Petersen, der havde en Skole for Drengene i samme Ejendom.

Ved denne Forberedelsesskole fik jeg snart nogle Timer og underviste Drengene i Bibelhistorie, hvad jeg var meget glad ved. Jeg blev boende der i de 1¼ Aar, jeg var ene, indtil jeg til April Flyttedag 1890 lejede en *4-Værelses Lejlighed i Frederiksgade 37* hos Jernstøber Rasmussen, en god og elskværdig Vært.

Trods megen Venlighed fra mange Sider og Omgang med mine ældre, gode Embedsbrødre i Odense, foruden Heiberg den gamle, elskelige Pastor Steenbuch ved Sct. Hans Kirke, Pastor Emil Koch ved Sct. Knuds Kirke, Pastor Balslev i Tarup Præstegaard o. fl., havde jeg naturligvis følt mig noget ensom og længtes efter den Dag, da jeg kunde sætte Fod under eget Bord. Og den oprandt endelig for mig 25. April 1890, da jeg i *Bredstrup Kirke af Pastor Schack blev viet til Karen Nielsen*. Og vi drog ind i vort smukke og, som vi syntes, vel udstyrede Hjem i Frederiksgade, hvor vi blev modtaget af mange Blomster og mange Gaver. Ved min første Guds-tjeneste efter Brylluppet blev der, uden at jeg havde mindste Anelse derom, foretaget en Ofring paa Alteret, hvor der blev lagt en god Pengesum som Menighedens Bryllupsgave til dens unge Præst. Jeg husker, at vi købte et smukt Stueur, som var saa godt, at det nu hænger i Virring Præstegaard og med megen Præcision angiver Tiden. — Her fik vi vore første lykkelige Aar, og her fødtes ogsaa Aaret efter vort første Barn, en dejlig lille Dreng, der kom til at bære Navnet *Johannes* og blev os til megen Glæde i de faa Aar, vi fik Lov til at beholde ham. Ved hans Fødsel havde jeg en for mig i hvert Fald mærkelig Oplevelse. Jeg var taget over til

Jylland til min Fars Fødselsdag, idet vi regnede med, at der var en 14 Dage til vort Barns Komme. Dagen efter begyndte det at sne ret stærkt og fyge med Sneen, og jeg blev i Kane kørt til Taulov Station, og uden at forhøre mig nærmere lod jeg Kanen køre tilbage. Paa Stationen sagde man mig, at der var Snehindringer paa Banelinien, og man vidste ikke, hvornaar Toget vilde komme. Men nu var jeg der jo, og der var ikke andet at gøre end vente paa Toget. Endelig kom det da ogsaa igennem, og vi naaede til Fredericia. Der blev det meddelt os, at der foreløbig ikke gik Tog over Fyn, og vi kunde godt gaa op i Byen. Skønt der var nok at besøge i min gamle By, blev jeg paa Banegaarden, og tidligere end det var ventet, meddeltes det, at nu gik Færgen alligevel over, og man ventede, at Toget kunde gennemføres. Og jeg kom med og naaede Odense hen under Aften — og faa Timer efter blev Barnet født og var trods noget for tidlig Fødsel baade sundt og velskabt. I Odense fik vi naturligvis af og til Besøg af vore Slægtninge paa den anden Side Lillebælt, ligesom gamle Studievejner og Præstevener omkring paa Fyn fandt Vej til den centralt beliggende By.

Men nu selve *mit Arbejde*? Jeg fik som før sagt snart megen Prædiketjeneste og mange kirkelige Handlinger, talte ogsaa af og til ved forskellige Møder i Bethania og andre Steder. Og jeg tror, jeg tør sige, at jeg gik til det altsammen med megen Alvor. Jeg lagde et stort Arbejde i min Forberedelse og har altid sørget for i god Tid at være færdig med Forberedelsen. Jeg fik ogsaa snart adskillige Syge og Gamle at se til, navnlig færde-

des jeg meget omkring i vort Landsogn, talte ved Møder i Ejby Skole, senere ogsaa ved Møder i Gaardene i Bis-korup og Killerup Byer, ofte sammen med Sognepræsten. Og jeg maa sige, at hvad jeg med min unge Alder og ringe Erfaring kunde give, blev modtaget med den største Paaskønnelse. Jeg husker endnu en Søndag Septuagesima i 1889, da jeg prædikede Kl. 2 over Epistlen om dem, som løber paa Banen. Ikke blot var hver Siddeplads i Kirken optaget, men en stor Del af Midtergangen var fyldt af staaende Mennesker. Det var jo en ung Røst, der lød, og man siger, at Fynboerne gerne vil høre nyt; men Gud ske Lov, den gode Kirkegang blev ved at holde sig, og det virkede naturligvis opmuntrende og tilskyndende paa en ung Mand samtidig med, at det ydmygede mig, idet jeg altid stærkt har følt Afstanden mellem min Forkyndelse som den nu var, og det, den med det store Budskab fra Gud burde være. Ogsaa om Konfirmandforberedelsen blev jeg snart ene, og jeg havde megen Glæde af Arbejdet med disse mine første Konfirmander. En Dag i 1940 blev jeg ringet op af en kvindelig Konfirmand, det var netop den Dag 50 Aar, siden hun blev konfirmeret.

Som Pastor Møllers Kapellan maatte jeg ogsaa overtage Præstegerningen ved det ret store *Ting- og Arresthus* i Odense. Hver Lørdag Eftermiddag gik jeg derhen og talte med dem af Arrestanterne, som ønskede det, snart i et særligt Værelse og snart i deres Celler, og det var jo alle Slags Forbrydere, det drejede sig om. Jeg tror, at de mange Samtaler, jeg her fik Lejlighed til at føre, og de Indblik, jeg fik i Mennesketanker og Menne-

skeskæbner, har betydet meget for mit personlige Liv saa vel som for mit Kendskab til Mennesker. En Vanskelighed ved Arbejdet var det, at mange af dem kun sad der som Varetægtsarrestanter, mens Undersøgelsen stod paa, og derfor var mest optaget af Udfaldet af denne og af at faa deres Sag til at tage sig saa godt ud som muligt, ofte paa Sandhedens Bekostning. En Gang om Maaneden holdtes der Gudstjeneste i den dertil indrettede Kirke, hvor hver af Fangerne sad i sit eget lille Rum. Gudstjenesten, der var frivillig, var som Regel meget godt besøgt, og Salmesangen lød ofte kraftigt og smukt, ikke mindst naar det var Julens gamle Salmer, der blev sunget. Ofte bragte disse Besøg i Arresthuset mig i Forbindelse med Hjemmene i Odense, hvor jeg tit maatte fortælle Forældrene om en Søn eller Datter, jeg havde truffet der. Da Kristelig Forening til vildfarende Børns Redning blev stiftet, var det naturligt, at jeg straks kom med ind i Arbejdet for Fyns Vedkommende.

Et andet Arbejde, der kom til at lægge stærkt Beslag paa mig, var den store Børnegudstjeneste eller *Søndags-skole i Bethania*, som savnede en Leder, efter at Pastor Johansen var forflyttet fra Odense til Svanninge. Da Søndagsskolens Venner havde hørt, at jeg havde arbejdet med i Københavns Søndagsskoler, bad de mig om at overtage Ledelsen af Arbejdet der, og det gik jeg med Glæde ind paa og blev ved at have, saa længe jeg var i Odense. Som Regel ledede jeg selv Søndagsskolen hver anden Søndag, naar jeg havde haft Højmesse, og hver Fredag Aften holdt jeg Forklaringsmøde for den ret store Kreds af Medarbejdere. De fleste af disse havde

faaet deres kristelige Vækkelse og Paavirkning gennem Indremission, men jeg arbejdede udmærket sammen med dem og tænker med megen Glæde paa saa mange af mine Medarbejdere der, unge Haandværkere fra den kristelige Ynglingeforening, som det den Gang hed, og unge Piger fra Pigeforeningen. Hvor var de optaget af deres Arbejde og trofaste, selv om Evnerne og Kræfterne vel i nogle Tilfælde kunde være smaa nok. Sproget var jo gennemgaaende Fynsk; jeg husker ham, der talte til Børnene ud fra Joh. Aab. 21, 9: „Og jeg saa den hellige Sta', det nye Jerusalem, stige ne' fra Himlen, bere't som en Bru', der er smykket for sin Bru'gom." Men Børnene forstod jo det Maal. Det kunde ogsaa hænde, at jeg traf paa helt forkerte Udlægninger, som den Søndagsskolelærerinde, der forklarede Pilatus Hustrus Ord til ham: „Befat dig ikke med denne retfærdige", som et Vidnesbyrd om, at hun maatte være en meget slet Kvinde, der havde en daarlig Indflydelse paa sin Mand. Ogsaa fra de mere dannede Samfundsklasser lykkedes det mig at finde gode Medarbejdere til Søndagsskolen, og selv om nogle af dem var af en noget anden kristelig Støbning, var der altid det bedste Samarbejde imellem alle Arbejderne indbyrdes. Jeg skal senere nævne en af disse Søndagsskolearbejdere.

Min Kærlighed til denne Gerning gav sig ved en festlig Lejlighed Udtryk i følgende Vers:

Mel.: Guds Godhed vil vi prise.

Det er en Guddoms-Gaade,
Vi tit maa undres paa,
At Herren af sin Naade
Vil plante ind de Smaa
i *Vingard* sin paa Jord
Til Ymper der at være
Og vokse op at bære
En Frugt saa rig og stor.

Selv gi'er han Sol og Væde
Til Vækst for sine Smaa,
Men Planterne, de spæde,
Af os og plejes maa,
Af kristen *Far* og *Mor*,
Af *Kirken* og af *Skolen*,
At deres Vækst mod Solen
Kan ske af muldrig Jord.

Og midt i Arbejdsskaren
Til Værn om Herrens Smaa,
Til Hjælp mod Sjælefarens,
Vil *Søndagsskolen* staa.
Den vil med Bøn og Sang
Om Jesus Vidne bære,
At de kan tidlig lære
At gaa en Troens Gang.

Vi frem i Dag vil træde
For Dig, vor Husbond god,
Vi vil med Hjærtens Glæde
Dig prise, at Du lod
Vor Søndagsskole gaa
Hen over disse Vange
Igennem Aar saa mange
Og Del i Høsten faa.

Saa styrk da os, o Herre,
Der tjener blandt de Smaa,
Og lad det altid være,
Mens Dagens Timer gaa,
For os *en Naade stor*,
At Du os bruge vilde
Fra Gry til Aften silde
I Arbejd' paa Din Jord.

Mens det altsaa gik overmaade godt i Søndagsskolekredsen, faldt det mig derimod mindre let at være med til „*Samfundsmøderne*“, som holdtes i forskellige Hjem med Gennemgang af et Bibelstykke. Dels forekom Udbyttet af Samtalerne om det læste mig i mange Tilfælde meget ringe, dels frastødtes jeg af en vis aandelig Ublufærdighed hos dem, der tog Ordet, men navnlig dog af den Sikkerhed, hvormed man vidste at bestemme sine Medmenneskers Gudsforhold: helt med, nær ved Guds Rige, ganske udenfor o. s. v., og af den Selvfølgelighed,

hvormed man udtalte sine Domme og Fordømmelser og ventede at finde Medhold hos alle andre i disse. Og man kunde ikke frigøre sig for den Følelse, at hvis man helt vilde slutte sig til Samfundet og anerkende dette som den eneste egentlige Menighed paa Stedet, var man selv anerkendt dermed; men hvis man ikke kunde slutte sig helt til dette bestemte Samfund og dele dets ofte snævre Syn paa andre Kristne og paa mange forskellige Forhold i Livet, duede man trods alvorlig kristelig Forkyndelse ikke rigtigt. Og efter hele min Indstilling maatte der blive en Vanskelighed for mig, der havde modtaget min kristelige Paavirkning fra flere Sider og mente, at det gjaldt om, at vi i taalsom Kærlighed kunde anerkende hverandre. Det stødte mig f. Eks., naar en Indremissionær, der skulde holde Møde i Middelfart, i en saadan Kreds sagde, at han skulde ud til „det lette Kavalleri“, en tydelig Allusion til Præsten Andreas Leth der og hans Præstegerning, som jeg fra min Barndom af havde været vant til at se op til, men i Kredsen vakte det forstaaende og samtykkende Munterhed. Min personlige Redelighed led under at være med til saadant noget uden at protestere og prøve paa at retlede. Jeg skrev i et Brev fra Foraaret 1889, at jeg maatte anerkende deres Nidkærhed og Arbejde for Guds Rige, og at jeg ønskede af hele mit Hjerte at virke i god Forstaaelse med Missionskredsen, men at jeg dog tillige maatte se til at bevare min aandelige Selvstændighed og ikke gaa videre, end mit eget kristelige Stade tillod mig. Der kunde nok for en ung Præst være en Fristelse her, og slet ikke ud fra ringe Motiver. Mange udmærkede Mænd mindes jeg

fra den Kreds som Gas- og Vandmester Knudsen, Snedkermester Lyng o. fl.

Men der var ogsaa en anden Kreds, om end ikke saa fasttømret som Missionskredsen, det var den, der særlig havde sluttet sig til Pastor Møller. Mange af dem, vel de fleste, sluttede sig fra Begyndelsen tillidsfuldt og hjærteligt til mig, blev trofaste Kirkegængere og Altergæster, rede til at hjælpe, hvor jeg kaldte paa dem. Blandt dem fik ogsaa min Kone og jeg vore bedste Venner. Hun havde paa Forhaand svært ved at gaa i Spand med I. M. Folk, da hun paa Landet havde truffet, syntes hun da, meget uheldige, snæversindede og dømmende Elementer og mere følte sig hjemme i det grundtvigske Kirkefolk. Fra denne Kreds tænker jeg paa den gamle Raadmand Urban Hansen, en særpræget, men from og god Mand; det var ham, jeg engang bad om 1 Kr. til et eller andet Formaal; til min Bestyrtelse sagde han, at det kunde jeg ikke faa, men gav mig saa fem eller ti Kr. Der var hans udmærkede Datter Anna Urban-Hansen, et særdeles velbegavet, kundskabsrigt og tænksomt Menneske og dertil efter mine Tanker en saa afgjort og hellegit, sanddru og kærlig Personlighed, som jeg ikke har truffet mange af. Hun maatte paa Grund af tiltagende Døvhed opgive sin Gerning som Lærerinde, men for sin store Slægt, sine Venner, mange fattige og syge blev hun en god Vejleder og kærlig Hjælper. Hun kom i mange Aar hver Lørdag Eftermiddag hos os for at læse min skrevne Prædiken til Søndagen, saa kunde hun bedre trods sin Tunghørighed følge den. Hun havde en Søster, Louise, gift med Sparekassebogholder, senere

Elna Ingeborg Hartnack.

Direktør Maaløe. Det var ogsaa nogle af Støtterne i Menighedslivet og vore gode trofaste Venner, navnlig kom Fru Louise Maaløe til at betyde meget for min Kone i den svære Tid, der kom for os efter vor lille Drengs Død, ogsaa Børnene i dette Hjem, af hvilke jeg konfirmerede de fleste, blev stærkt knyttet til os. Ogsaa flere Lærerinder hørte til denne Kreds; men jeg maa standse med at nævne Navne.

Kun en Kvindes Navn maa jeg i denne Sammenhæng endnu nævne, fordi hun blev den sidste af de tre Kvinder, som kom til at betyde mest i mit Liv, og gennem

hvem Gud gav mig saa megen Velsignelse. Det er *Elna Ingeborg Hartnack*, Datter af Oberstløjtnant J. J. Hartnack og Hustru Cecilie, f. Steenberg. Ogsaa denne Familie var en Del af Arven fra Pastor Møller. Allerede i 1890 konfirmerede jeg en Søn, Volmer Hartnack, nu Oberstløjtnant og Statens Motorsagkyndige i Slagelse. Navnlig Fru Hartnack og hendes Datter sluttede sig trofast og varmt til min Menighedskreds, og de var paa forskellig Maade, f. Eks. i Menighedsplejen ved Diakonisser, som jeg tidligt fik med at gøre, mine gode Hjælpere. I 1895 opfordrede jeg Frøken Hartnack til at gaa ind i Søndagsskolearbejdet, og efter nogen Betænkning sagde hun ja til det og blev igennem ca. 10 Aar en trofast og skattet Medarbejder der; hun forberedte sig omhyggeligt til sit Arbejde og forsømte saa at sige aldrig Fredagsmøderne eller Søndagsarbejdet, og de smaa Ofre, det kunde kræve af hende, bragte hun med Glæde, thi hun elskede sit Arbejde i Søndagsskolen og havde selv Glæde og Velsignelse deraf, ligesom hendes Søndagsskolebørn holdt meget af den fine og elskværdige Søndagsskolefrøken. I disse Aar blev hun ogsaa vort Hjemms gode Ven. Og da min Hustru, der aldrig havde været af de meget stærke og senere blev angrebet af Sukkersyge, i 1903 bukkede under for sin Sygdom, og jeg stod ene med to smaa Drengene, blev hun i 1905 mine Drengene en god og kærlig Mor og mig en kærlig og trofast Hustru, som gav mig et godt Hjem, blev en lykkelig Mor til to Sønner og en Datter, og i min Gærning blev hun en god Medhjælper, meget paaskønnet baade i Faaborg og Aalborg, og staar endnu efter 38 Aars Ægteskab trofast ved min Side.

Men med dette sidste er jeg kommen et langt Stykke uden for den Ramme, jeg fra Begyndelsen satte omkring det Billede, jeg her vilde tegne. Det var Barndommens Tid og de første Ungdomsaar, jeg vilde fortælle noget om. Og det har jeg nu gjort saa godt, som jeg har evnet det. Skulde jeg samle det, som jeg dybest føler, naar jeg ser tilbage paa dette Afsnit af mit Liv, er det en stor Taknemlighed imod mange Mennesker, som Gud førte paa min Vej, og hvis Godhed og Trofasthed var større imod mig, end jeg var det værd, og først og sidst en Tak til den Gud og Fader, som har givet mig alle Ting baade til Sjæl og Legeme, som forunderlig har ledet mig udenom de Fristelser her i Livet, der kunde være bleven mig til Sjæleskade, og naadig har ført mig ind paa Troens Vej og holdt mig oppe der til denne Stund. Bedst kan jeg udtrykke det, der ved disse Minder gaar gennem min Sjæl, med den gamle norske Sangers Ord:

„Se, skal jeg alt fortælle
fra mine Ungdomsaar,
hvad Skæbne og Tilfælde
mig da for Haanden var,
jeg kan dog andet ej
end i Forundring falde
ved Guds Husholdningsvej.”